Anul XXIII. Aprilie 1933 Nr. 4.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi viaţa bisericească. =

ABONAMENTUL: Pe un an 260 Lei. Pe o jumătate de an 130 Lei.
Pentru studenţi pe un an: 200 Lei.

FERICIREA CREDINŢII.

„Fericiţi ceice nu au văzut şi au crezut".
Ioan 20, 29

Invierea Domnului este un fapt istoric şi o minune. Este fapt istoric fiindcă s'a petrecut în timp, la un moment dat în istorie. Isus Mântuitorul a fost răstignit şi îngropat, apoi a înviat şi s'a arătat femeilor mironosiţe, lui Petru, lui Iacob şi tuturor apostolilor. Altădată s'a arătat deodată la peste cinci sute de fraţi, martori ai învierii împreună cu femeile, cu apostolii şi cu paznicii mormântului. Mai pe urmă s'a arătat lui Saul pe drumul Damascului.

Invierea Domnului e minune, deoarece trece peste marginile de înţelegere a minţii şi se ridică deasupra oricărei puteri omeneşti. Creştinismul nu s'ar fi răspândit în lume, dacă apostolii nu aveau convingerea învierii, — şi apostolii nu ajungeau niciodată la această convingere neclintită, dacă nu aveau dovada şi mărturia acestei minuni a minunilor. «*Intr'adevăr Domnul a înviat*» [Luca 24, 34]. Acesta este cuvântul şi concluzia Sfintei Evanghelii. „Dacă Hristos n'a înviat, zadarnică este atunci predica noastră, deşartă este şi credinţa. Ba încă ne dovedim şi martori mincinoşi faţă de Dumnezeu... Iar dacă nădejdea noastră în Hristos este numai pentru viaţa aceasta, suntem mai de plâns decât toţi oa-

menii. Acum însă *Hristos a înviat,* fiind pârga învierii celor adormiţi“ [I Corint. 15, 14—20].

Necredinţa şi îndoiala în această istorică minune, nu este numai o modă a vremii noastre, ci o boală care a existat încă din prima zi a învierii Domnului. Primul necredincios „patron şi protector“ al necredincioşilor, a fost un apostol al lui Isus: *Toma.*

Când, în ziua învierii pe înserate, Mântuitorul s'a arătat învăţăceilor săi şi a suflat asupra lor, zicând cuvintele sacre: „Luaţi Duh Sfânt. Cărora veţi ierta păcatele, vor fi iertate; cărora le veţi ţinea, vor fi ţinute“ [Ioan 20, 22—23], — Toma nu era de faţă. Şi când ceilalţi ucenici i-au spus, plini de bucurie, că *au văzut pe Domnul,* Toma le-a răspuns ca un necredincios: „Dacă nu voi vedea în palmele lui semnul piroanelor, dacă nu voi pune degetul meu în semnul cuielor şi dacă nu voi pune mâna mea în coasta lui, nu voi crede!“ Ochiul să vadă şi mâna să pipăe, atunci voi crede. Era mentalitatea omului care nu poate să creadă, fără să vadă şi să pipăe. Toma vrea să se convingă, să cântărească dovada şi să judece mărturia adevărului învierii. Domnul l-a învrednicit de acest har excepţional, pe care îl doreşte toată lumea.

După opt zile dela înviere, Mântuitorul se arătă din nou apostolilor, cu binecuvântarea sa obişnuită: „Pace vouă“. Apoi caută cu privirea pe Toma şi-i zice: „Adu degetul tău încoace şi vezi mânile şi adu mâna ta şi o pune în coasta mea şi nu fii necredincios, ci credincios“.

La această blândă mustrare Toma n'a putut decât să-şi plece capul, să-şi înfrângă mândria minţii, să facă un act de credinţă şi convertire, şi să exclame cu umilinţă: „Domnul meu şi Dumnezeul meu“. In urma acestui umilit strigăt de adorare şi de profundă mărturisire de credinţă, Isus Domnul i-a grăit iarăşi cu o uşoară nuanţă de mustrare: „Pentrucă m'ai văzut Tomo, ai crezut. *Fericiţi cei ce nu au văzut şi au crezut!»* [Ioan 20, 24—29].

Era ultima Fericire pe care o rostea Mântuitorul nostru. Căci este o fericire să poţi crede, fără dovezi şi fără mărturii. El proclama de astă dată fericirea şi perfecţiunea credinţii, pornind dela însuşi actul învierii Sale slăvite.

*

Credinţa nu se poate justifica prin raţiune şi nu se poate întemeia nici pe realităţi experimentale sau probe practice. Credinţa este o virtute şi un har de sus. Este o lumină şi o „vedere superioară a sufletului". Un fruct al Sfântului Duh, o revelaţie. Credinţa este dovada şi „cunoaşterea lucrurilor nevăzute" [Evrei 11, 1 şi II Cor. 5, 7]. Ea ne arată sensul vieţii prin luminile cari le aruncă asupra realităţilor *viitoare şi nevăzute.*

A şti că Isus a trăit, a învăţat şi a murit în Palestina, este un fapt istoric care nu întră în conţinutul credinţii. A vedea însă în persoana Lui pe Mesia, — pe Mântuitorul lumii şi pe Fiul lui Dumnezeu care a înviat a treia zi, după cum grăesc Scripturile Sfinte, acesta este un adevăr de credinţă, care cere supunere şi adorare, după exemplul mărturisirii lui Toma: «*Domnul meu şi Dumnezeul meu!*»

Ceeace este raţiunea pentru ştiinţă, este credinţa pentru religie. Raţiunea e temeiul ştiinţei, credinţa e fundamentul religiei. „Raţiunea face pe om, credinţa pe creştin... Credinţa este pentru trupul Bisericii, ceeace este sângele pentru trupul omului" [Lacordaire]. Raţiunea caută legile cari guvernează lumea şi viaţa, precum şi efectele acestor *legi şi cauze.* Credinţa este o altă cale de cunoaştere. Ea ne dă răspuns asupra *sensului şi scopului* vieţii şi al lumii. Oricât s'ar folosi ştiinţa de microscop sau telescop, ca să vadă lucrurile nevăzute şi să apropie pe cele depărtate, ea are o limită, un gard peste care nu se poate trece. De aci începe împărăţia credinţii, care ajută raţiunea să-şi mărească graniţele cunoaşterii. Precum supranaturalul se ridică peste natural, la fel credinţa este peste raţiune.

„Lumea n'a cunoscut pe Dumnezeu prin înțelepciune" [I Cor. 1, 21], prin înțelepciune omenească, prin rațiune, ci prin lumina credinții, care este *înțelepciunea lui Dumnezeu* [Luca 11, 49; I Cor. 1, 21, 24, 30; 2, 7—7].

Credința este o putere care stă la temelia moralei, nu numai a cunoașterii. Din credință curg virtuțile, morale și sociale. Fără credință nu este viață morală curată. Când moare credința, moare idealul, moare știința, moare cultura, moare viața — și sufletul moare.

Marii creatori și binefăcători ai omenirii au fost cei mai buni credincioși. Credința lor a fost atât de mare, încât prea mulți și-au jertfit fericirea și viața pe altarul credinții mântuitoare.

Tradiția spune că degetul lui Toma necredinciosul care a atins coasta lui Isus, ar fi rămas pentru totdeauna roșu de sânge, ca și cum rămân stropite de sânge mâinile și hainele ucigașilor. Ceeace înseamnă că necredința este ca și un omor, o crimă, un atentat la viața și desăvârșirea sufletului. Necredința este însași moartea sufletului.

De aceea Mântuitorul condiționează fericirea și mântuirea sufletului nostru de credință. „Celce va crede se va mântui" Matei 16, 15—16; 23, 37; Ioan 5, 40. — Iar prin ultima fericire norocește pe ceice cred: „Fericiți ceice nu au văzut și au crezut".

Fără credință viața e tristă și nesuferită, conștiința răspunderii inexistentă, iar suferința și nenorocirile încovoae pe om și-l robesc la prima încercare.

Credință ne trebue și nimic nu ne va fi cu neputință. Insă o credință lucrătoare prin dragoste, vie, dinamică, fără umbră de îndoială. Căci „cine se îndoiește este asemenea cu valul mării, *mișcat de vânt*, și aruncat încoace și încolo" [Iacob 1, 6]. Credința e razimul și tăria vieții.

Mulți spun că nu mai pot crede. Dar omul nu poate crede din pricina mândriei. Credința se do-

bândeşte şi se păstrează prin umilinţă şi evlavie, prin modestie, prin rugăciune, îngenunchiere şi închinare înaintea lui Dumnezeu. Hristos Dumnezeu nu se poate privi şi adora decât în genunchi. Aceasta e logica credinţii. Cine urmează *această* cale a credinţii, se învredniceşte de bucuria harului de care s'a învrednicit şi Toma necredinciosul atunci, când a văzut aevea pe Domnul eliberat din cătuşele vremelnice ale morţii. Acest har, ca să vedem pe Domnul, îl dorim şi noi şi-l cerem urmând steaua credinţii acum şi mâne şi totdeauna.

*

Din mijlocul frământărilor lumii moderne, pe cari le putem compara cu cele ale revoluţiei franceze, care voia să răstoarne lumea veche cu doctrinele ei religioase, morale şi culturale şi să o aşeze pe *alte temelii*, credinţa în înviere — sub criză şi ea, — va ieşi triumfătoare. Şi după cum experienţa vieţii fără Dumnezeu prin cultul nebun al raţiunii a adus pe oameni la întoarcerea spre Dumnezeu, mărturisită prin glasul revoluţionarului Robespierre: „Poporul francez crede în Dumnezeu şi în nemurirea sufletului", la fel omenirea contimporană, după experienţele triste şi înşelătoare, se va îndrepta spre Evanghelia Mântuitorului, mărturisindu-şi cu umilinţă credinţa fericită şi adevărată în existenţa şi *nemurirea* sufletului, dovedită şi garantată prin Invierea Domnului.

In această nădejde primăvăratecă, zicem tuturor îndrumătorilor, cetitorilor şi sprijinitorilor acestei reviste, cu sufletul plin de sărbătorească bucurie şi fericire întru credinţă:

Hristos a înviat!

Pr. ILARION V. FELEA.

ÎNCEPUTURILE NESTORIANISMULUI

CU SPECIALĂ CONSIDERARE A ANATEMATISMELOR LUI CIRIL.[1]

INTRODUCERE.

Inceputul marilor lupte christologice ale Bisericii coincide cu faza ultimă şi încheierea luptelor trinitare. Legătura internă, organică ce există între dogma trinitară şi cea christologică a trebuit să ducă cu necesitate la acest curs al lucrurilor. Dupăce prin lupte îndelungate — purtate cu un eroism moral fără păreche — se fixase definitiv dogma divinităţii neştirbite a Cuvântului, a răsărit ca dela sine întrebarea: Cum avem să ne reprezentăm arătarea în trup a acestui Cuvânt al lui Dumnezeu? Care este raportul dintre divinitate şi umanitate în Hristos?

Lui Apolinarie cel tânăr [dela 360 sau 362 înainte] episcop al Laodiceei din Siria, îi revine meritul de-a fi pus această întrebare în centrul cugetării creştine şi de-a fi provocat — prin răspunsul greşit pe care l-a dat — pe toţi cei chemaţi, să ia o atitudine precisă.

Prins cu totul în mrejile trihotomiei platoniente, el a crezut că dă un răspuns mulţumitor şi asigură o temelie indestructibilă soteriologiei, prin negarea sufletului raţional [νοῦς] în Hristos şi prin punerea în loc a persoanei Logosului, care să dea naturii umane rămase — adecă cărnii [σάρξ] şi sufletului sensitiv [ψυχή] — subsistenţă.[2] Mersul ideilor sale e următorul:

---

[1] Teză de licenţă în teologie.

[2] A. Harnack: Lehrbuch der Dogmengeschichte, vol. II. ed. IV. Tübingen 1909, pg. 314 sq şi 324 sq; Dr. I. Schwane: Dogmengeschichte, vol. II. ed. II. Freiburg i. Br. 1895, pg. 277 sq; R. Seeberg: Lehrbuch der Dogmengeschichte, vol. II, ed. III. Leipzig 1923, pg. 168 sq şi 174 sq; I. Tixeront: Histoire des dogmes, vol II, ed. VII. Paris 1924, pg. 94 sq.

Dacă zicem, că Isus Hristos a avut şi suflet raţional, apoi implicit trebue să admitem, că a avut şi libertate, deoarece libertatea este un atribut esenţial al sufletului. Libertatea rezidând în posibilitatea alegerii între bine şi rău, urmează, că acolo unde este ea, este şi schimbare şi mutabilitate [τὸ τρεπτόν]. Ori, în Isus Hristos nu putem admite nici o schimbare, pentrucă prin ea am răpi operei de mântuire orice siguranţă, orice certitudine şi asta-i absurd. Apolinarie zicea mai departe, că două fiinţe absolut întregi, în sine încheiate şi independente — cum sunt în cazul de faţă Logosul şi omul Isus — nu pot ajunge niciodată la o uniune strict personală [δύο τέλεια ἓν γενέσθαι οὐ δύναται, Atan. Contra Apoll. I, 2], cum o postulează aceasta cu necesitate soteriologia, pentrucă ar fi imposibil ca Logosul şi sufletul lui Isus să nu se lupte unul împotriva celuilalt şi anume fiecare prin puterea şi voinţa proprie lui.[1] De aceea natura umană trebue să fie numai decât lipsită de sufletul raţional.

Ca un singur om s'a ridicat toată şcoala antiohiană împotriva apolinarismului. Aceasta stăpânită la rândul ei de principiile filosofiei aristotelice[2] a început să apere deosebirea şi integritatea celor două naturi în Isus Hristos, până la nimicirea uniunii lor ipostatice. Diodor al Tarsului [+ pela 394] şi ucenicul său extremist Teodor al Mopsuestiei [+ 428] au fost purtătorii ei de cuvânt. Indeosebi acesta din urmă a făurit o christologie completă, cu un foarte pronunţat caracter raţionalist. Ea poate fi rezumată astfel:[3]

In Isus Hristos sunt două naturi integre, cea umană şi cea divină. Fiecare natură îşi are propriul ei subiect purtător. Despre o întrupare în sensul

---

[1] Schwane, o. c. pg. 279 nota 5.

[2] V. Ermoni: École théologique d'Antioche, articol în Dict. de Théol. catholique tom. I. Paris 1903. col. 1436.

[3] Hefele-Leclercq: Histoire des conciles, tom. II. Paris 1908 pag. 228—230, 233; L. Fendt: Die Christologie des Nestorius, Kempten 1910, pg. 10; V. Ermoni: o. c. col. 1437—1438.

strict al cuvântului nu poate fi vorba. Ceeace se numeşte de obiceiu întrupare este de fapt numai o *inhabitare*, o *locuire* după bunăvoinţă a Logosului în omul născut din Fecioara Maria. Această locuire a Logosului în omul Isus nu se deosebeşte calitativ, ci numai *gradual* de locuirea lui Dumnezeu în sfinţi. Uniunea realizată prin inhabitare între omul Isus şi Logos este numai o uniune morală, relativă [ἕνωσις σχετική].[1] Fecioarei Maria nu i se cuvine atributul de Născătoare de Dumnezeu. „Este o nebunie a zice, că Dumnezeu s'a născut din Fecioara".[2]

Diodor şi Teodor au ajuns în toiul polemicei tocmai la negarea uniunii ipostatice, pe care Apolinarie a voit să o întărească, fie şi cu sacrificarea integrităţii naturii umane. Cu toate acestea lor le-a fost dat să moară în pace şi deocamdată neatinşi de pata degradatoare a ereziei. Prin Nestorie, ucenicul lui Teodor, avea să ia lumea ortodoxă cunoştinţă despre consecinţele eretice la care au ajuns unii dintre reprezentanţii cei mai de seamă ai acestei şcoale.

1. NESTORIE ŞI IZBUCNIREA CONFLICTULUI.

Nestorie s'a născut în localitatea Germanicia,[3] din Siria eufratensă, în ultimul sfert din veacul al IV-lea, la o dată greu de precizat.[4] Venind la Antiohia — unde înclinările spre viaţa monahală l-au dus la mănăstirea sf. Euprepie — s'a remarcat în curând, pentrucă a fost numit predicator al bisericii catedrale de acolo. In această calitate şi-a câştigat renumele de mare orator, pe care nu i l-au contestat nici duşmanii.

---

[1] V. Ermoni, o. c. col. 1437—1438.

[2] H. B. Swete; Theodori episcopi Mopsuesteni in epistolas B. Pauli Commentarii, vol. II. Cambridge 1882, pg. 313, $_{14-15}$.

[3] Astăzi se numeşte Marach.

[4] E. Amann: Nestorius, articol în Dict. de Théologie catholique fasc. XC. partea II. Paris 1930, col. 90.

In 24 Decemvrie 427 a murit episcopul Sisinie din Constantinopol. După moartea lui au urmat multe frământări în legătură cu întregirea scaunului rămas vacant. Văzând împăratul Teodosie II, deoparte mulţimea candidaţilor din clerul constantinopolitan şi intrigile lor nesfârşite,[1] iar pe de altă parte auzind şi el de faima lui Nestorie, marele orator şi ascet din Antiohia — s'a decis pentru acesta din urmă. In ziua de 10 Aprilie 428 el a fost intronat solemn ca episcop al oraşului de reşedinţă.

Toţi credeau, că vor dobândi în el un al doilea Ioan Gură de Aur. Desamăgirea a urmat însă încurând. Nestorie — care a adus cu sine toată moştenirea spirituală a şcoalei antiohiene — a început să propoveduiască într'un graiu dogmatic neînţeles şi cu totul neobişnuit pentru poporul dreptcredincios din cetatea imperială. Cu privire la izbucnirea propriu zisă a conflictului avem trei referate deosebite.[2] Nestorie însuşi ne dă următoarea descriere a primului conflict:[3]

La venirea sa în Constantinopol a găsit două partide în ceartă. Unul numea pe Fecioara Maria: Născătoare de Dumnezeu [θεοτόκος], iar celalalt: Născătoare de om [ἀνθρωποτόκος]. Pentruca să le împace el a ales calea de mijloc şi a numit pe Fecioara Maria: Născătoare de Hristos [χριστοτόκος]. Această expresiune este dealtfel şi cea mai potrivită, deoarece prin ea este numit simultan şi Dumnezeu şi omul.[4]

După mărturia lui Socrate[5] şi a lui Evagrie[6] un presbiter cu numele Anastasie, care se bucura de multă cinste înaintea lui Nestorie şi îi era şi

[1] Chr. Pesch: Nestorius als Irrlehrer, Paderborn 1921, pg. 1.

[2] Vezi A. Rehrmann: Die Christologie des hl. Cyrillus von Alexandrien, Hildesheim 1902, pg. 78.

[3] Cf. Rehrmann: o. c. pg. 79; Pesch, o. c. pg. 6—7.

[4] Fr. Loofs: Nestoriana, die Fragmente des Nestorius, Halle a. S. 1905, pg. 185$_4$ sq.

[5] Ist. bis. VII 32. Migne, P. Gr. Tom. 67 col. 808—809.

[6] Ist. bis. I ?. Migne, P. Gr. Tom. 86$_2$ col. 2425.

consilier, a fost primul care a rostit — probabil către finea anului 428 — cuvintele:

„Nime să nu numească pe Maria: Născătoare de Dumnezeu. Maria a fost om. Şi este imposibil, ca Dumnezeu să fie născut de către om“.[1]

Cei de faţă, clerici şi laici deopotrivă, s'au tulburat foarte la auzul acestor cuvinte şi au început să protesteze cu toată energia. Ei aşteptau ca Nestorie să-l contrazică. Dar spre uimirea lor el a luat apărarea lui Anastasie[2] — pentrucă pe cel cinstit de el nu voia să-l vădească a fi hulitor — şi într'o serie de predici a expus misterul întrupării după vederile sale.[3]

Ciril schiţează la rândul său desfăşurarea evenimentelor în mai multe epistole[4] astfel: Nestorie a suferit ca episcopul Dorotei al Marcianopolei să declare în biserica dreptcredincioşilor: „Cine zice, că Sfânta Marie este Născătoare de Dumnezeu, să fie anatema.... Şi nu numai a tăcut auzind acestea, ci l-a primit îndată şi la împărtăşirea mistică şi l-a făcut părtaş“. Strigăt mare s'a auzit atunci din gura poporului.[5]

Pe lângă toate deosebirile, care există între aceste referate — cari par a se referi, fără a se contrazice, numai la diferite faze ale începutului certei — un lucru reiese din ele limpede şi anume, că cearta s'a iscat din pricina cuvântului θεοτόκος şi că autorul ei moral este Nestorie.[6]

Tulburările au luat repede proporţii. Clerul, poporul şi călugării s'au împărţit în două: unii ţinând cu Nestorie,[7] iar alţii şi anume majoritatea covâr-

[1] Socrate, Ist. bis. VII 32. Migne, P. Gr. Tom. 67 col. 808.

[2] M. Jugie, Nestorius et la controverse nestorienne, Paris 1912 pg 29.

[3] Tixeront, o. c. vol. III ed. VI Paris 1922, pg. 23.

[4] Epist. VIII, XI, XIV Migne. P. Gr. tom. 77 col. 60 B C, 81 B şi 97 A.

[5] Vezi şi Rehrmann o. c. pg. 78—79. [6] Rehrman o. c. pg. 80.

[7] Ciril observă în epistola XI. Migne P. Gr. tom. 77 col. 81, că aceştia erau puţini, uşuratici şi linguşitori.

şitoare, fiind împotriva lui. Exponentul ortodocşilor a fost Proclu, nou alesul episcop al Cizicului,[1] care în prezenţa lui Nestorie a preamărit, într'o cuvântare plină de avânt, pe Fecioara Maria ca pe Născătoarea de Dumnezeu.[2]

2. INTERVENŢIA LUI CIRIL ŞI DESFĂŞURAREA EVENIMENTELOR PÂNĂ LA SINODUL DIN ALEXANDRIA.

Toate lucrurile acestea au avut răsunet şi'n afară de oraşul Constantinopol. Nestorie însuşi a început să-şi lăţească în scris — şi dincolo de hotarele eparhiei sale — predicile pline de otrava cea pierzătoare de suflet a ereziei. Dar şi-a găsit îndată un adversar temut în episcopul Ciril al Alexandriei.

Ciril a înţeles deplin chiar din primul moment, covârşitoarea importanţă pe care o are terminul *θεοτόκος* — cu el stă sau cade christologia şi soteriologia întreagă — de aceea s'a simţit obligat să ia măsuri preventive,[3] deja în omilia pascală a anului 429. In această omilie apără el unitatea personală a lui Hristos şi numeşte pe Fecioara Maria: Maica lui Dumnezeu [*μήτηρ θεοῦ*],[4] nu pentrucă ar fi născut divinitatea în sine, ci Logosul cel unit cu natura umană.[5]

Predicile lui Nestorie s'au lăţit încurând şi printre foarte numeroşii călugări din deşertul Egipetului şi au provocat între ei discuţii aprinse cu privire la legimitatea titlului *θεοτόκος*. Când a prins Ciril de veste, le-a adresat o scrisoare pastorală foarte lungă,[6] în care îşi dă toată silinţa să-i păzească de molima

[1] Jugie, o. c. pg. 32.

[2] Mansi: Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio. Tomul IV col. 577—588

[3] Hom. pasc. XVII. Migne, P. Gr. tom. 77 col. 768—790. Ea a fost publicată cu mare probabilitate la începutul acelui an.

[4] Migne, P. Gr. 77 col. 777 C.

[5] Hefele-Leclercq o. c. p. 248—49.

[6] Migne, P. Gr. 77 col. 9—40.

ereziei mai ales pe ei, cari nu aveau rutină teologică, dar în schimb se bucurau de multă trecere înaintea poporului.[1] Numele lui Nestorie n'a fost pomenit, dar el a fost vizat foarte limpede. Teze de ale lui au fost anume puse, discutate, respinse şi apoi urmate de expunerea doctrinei ortodoxe.[2]

Nestorie a luat cunoştinţă de această scrisoare şi a avut din pricina ei ieşiri vehemente împotriva lui Ciril.[3] Ca răspuns Ciril i-a adresat la sfârşitul verii anului 429 — o epistolă scurtă[4] în care arată, că nu el, ci Nestorie este cauza disordinei existente. Unii au ajuns aşa de departe, încât nu mai numesc pe Hristos: Dumnezeu, ci organ, unealtă a divinităţii şi om teofor. Văzând credinţa aşa de mult atacată şi coruptă, n'a putut să tacă. Afară de acest motiv mai sunt şi altele. Celestin episcopul Romei şi alţi episcopi, cari i-au scris foarte scandalizaţi, întreabă dacă într'adevăr Nestorie este autorul acelor omilii. El ar face bine să numească pe Sf. Fecioară: Născătoare de Dumnezeu, ca astfel să înceteze scandalul general [σκάνδαλον οἰκουμενικόν], pe care l-a provocat.

Dar Nestorie i-a răspuns numai câteva rânduri[5] mai mult silit, dupăcum zice el, de presbiterul Lamponiu, care îi adusese scrisoarea. Aceste rânduri pot fi considerate de fapt ca un refuz dat la cele scrise de Ciril.

Tensiunea existentă din pricini dogmatice a fost mărită din nenorocire în curând prin motive agravante de altă natură. Trei clerici alexandrini depuşi de Ciril — ca fiind vinovaţi de mari păcate — au venit la Constantinopol şi s'au plâns împotriva lui, cerând scutul lui Nestorie. Acesta i-a ascultat, fiind bucuros că poate face pe judecătorul. Ciril i-a trimis lui Nestorie, pela începutul lui Februarie 430 a doua

[1] Pesch, o. c. pg. 23. [2] E. Amann o. c. pg. 95.
[3] Hefele-Leclercq o. c. pg. 251. [4] Migne, P.Gr. 77 col. 40—41.
[5] Migne, P. Gr. 77 col. 44.

scrisoare,[1] în care se plânge de această atitudine şi expune apoi scurt şi cu o preciziune admirabilă doctrina ortodoxă despre uniunea ipostatică. E cunoscuta şi renumita epistolă dogmatică a lui Ciril.[2] El însuşi a numit-o ἔκθεσις ὡς ἐν συντόμῳ τῆς ὀρθῆς πίστεως.[3]

Nestorie a răspuns acum printr'o epistolă mai lungă,[4] în care pedeoparte a respins discret vederile lui Ciril,[5] iar pe de altă parte şi-a expus şi apărat cu argumente din Scriptură şi cu simbolul nicean doctrina sa personală. Cuvântul συνάφεια, zice el, exprimă cel mai bine uniunea celor două naturi, iar comparaţia evanghelică cu „templul"[6] este cea mai proprie pentru a o sensibiliza. Sfârşitul epistolei este plin de ironie. In Constantinopol merg lucrurile foarte bine, de aceea Ciril să nu-şi facă prea multă grijă. El a fost greşit informat de clericii săi şi de cei caterisiţi în Constantinopol. Şi împăratul este pe deantregul înţeles cu doctrina lui.[7]

Incercările lui Ciril de-a rezolva chestiunea pe cale pacinică şi în cerc restrâns n'au dus la nici un rezultat. De aceea el a păşit acum pe faţă. Prin epistole şi tractate a început să lămurească pe toată lumea asupra doctrinei profesate de biserică şi să combată eterodoxiile lui Nestorie.

Mai întâi a compus trei memorii dogmatice în cari a expus doctrina ortodoxă cu o bogată argumentare biblică şi patristică. Tonul acestor memorii este liniştit şi multă seninătate stăpâneşte toată expunerea. Numele lui Nestorie n'a fost pomenit de loc,[8] dar în fond numai el a fost combătut. Unul l-a trimis împăratului Teodosie,[9] altul celor două îm-

[1] Migne, P. Gr. 77 col. 44—50.

[2] Leclercq zice în o. c. pg. 253 nota 1 despre această epistolă, că „a meritat admiraţia întregei antichităţi creştine.... Ea poate fi considerată ca şi capodopera sfântului Ciril".

[3] Migne, P. Gr. 77 col. 84. [4] Ibid. col. 49—58.

[5] Tixeront, o. c. vol. III. Paris 1922, pg. 36. [6] Ioan 2 19.

[7] Vezi E. Amann, o. c. pg. 97. [8] E. Amann, o. c. pg. 98.

[9] Mansi IV col. 617—680; Migne, P. Gr. 76 col. 1133—1200.

părătese: Eudoxia, soţia lui Teodosie şi Pulcheria, sora lui,[1] iar pe al treilea[2] foarte lung, celor două surori mai tinere ale Pulcheriei: Arcadia şi Marina.[3]

Episcopului Celestin al Romei i-a trimis o epistolă în care-l acuză pe Nestorie în mod formal de erezie.[4] Dupăce arată motivul, care l-a determinat ca în sfârşit să vorbească — răul a ajuns la culme — descrie începutul certei, apoi sforţările personale depuse pentru aplanarea ei, precum şi inutilitatea lor. Totodată îl asigură, că episcopii orientali şi mai ales cei din Macedonia sunt alăturea de el. Il roagă apoi să-şi spună şi el părerea. Ciril a alăturat — pentru verificarea şi dovedirea celor afirmate în epistola sa — un dosar întreg. Acest dosar cuprindea o colecţie a omiliilor lui Nestorie, epistolele adresate acestuia de către Ciril şi o combatere întitulată *κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν*.[5] Cu trimiterea actelor a fost încredinţat diaconul Posidonie. In baza instrucţiunilor primite el avea să le predea la locul de destinaţie numai dupăce a auzit, că Nestorie însuşi s'a adresat deja Romei.

Ciril nu s'a înşelat în calculele sale. Nestorie scrisese de fapt la Roma două epistole consecutive,[6] în cari cerea cu insistenţă lămuriri asupra pelagienilor refugiaţi în Constantinopol. Totodată spunea, că şi el a găsit în Constantinopol arieni şi apolinarişti, cari abuzează de cuvântul *θεοτόκος*, caşicând Maria ar fi născut divinitatea însaşi.[7] La aceste epistole a ataşat şi nişte comentarii,[8] probabil omilii

---

[1] Mansi, IV col. 804-884; Migne, P. Gr. 76 col. 1336—1420.

[2] Mansi, IV col. 680—801; Migne, P. Gr. 76 col. 1261—1336.

[3] Efectul acestor memorii n'a fost, precum s'a dovedit ceva mai târziu — cel puţin al celui dintâi — nici pe departe cel contemplat. Dimpotrivă. Ele au iritat susceptibilitatea împăratului, care i-a trimis lui Ciril o epistolă din cele mai disgraţioase. Vezi Hefele-Leclercq o. c. pg. 255 şi E. Amann o. c. pg. 106-107.

[4] Migne, P. Gr. 77 col 80—85. Vezi şi E. Amann o. c. pg. 98.

[5] Migne, P. Gr. 76 col. 9—248.

[6] Mansi, IV. col. 1021 şi 1023; Migne, P. L. 48 col. 173 şi 179; Loofs, Nestoriana, pg. 165 şi 169.

[7] Tixeront, o. c. pg. 38 [8] Migne, P. Gr. 77, col. 96.

de ale sale. Doctrina lui Nestorie a fost deci cunoscută la Roma, mai întâi nemijlocit, pe baza scrierilor acestuia.

Dupăce au mai sosit între timp şi lămuririle atât de amănunţite din Alexandria şi de sigur şi ale călugărului Casian, care a fost anume însărcinat cu cercetarea chestiunii,[1] episcopul Celestin a fost pe deplin informat şi a convocat imediat un sinod la Roma, în luna August 430. Sinodul — având în vedere deoparte atitudinea favorabilă a lui Nestorie faţă de pelagieni, iar pe de altă parte învăţătura lui cea nouă şi în contrazicere flagrantă cu a Bisericii din apus despre „deus natus" şi „deus crucifixus" — l-a condamnat şi s'a alăturat la Ciril. Nestorie a fost ameninţat cu depunerea, dacă în timp de zece zile nu-şi retrage învăţăturile.

Ciril, dupăce şi-a câştigat apusul de partea sa, a ţinut un sinod cu episcopii săi sufragani în Alexandria.[2] Deciziile dogmatice ale acestui sinod le-a cuprins Ciril într'o epistolă sinodală,[3] la urma căreia au fost adăogate *12 capitole,* cari cuprindeau pe scurt tot ceeace trebuia să anatemizeze Nestorie, dacă voia să mai rămână în comunitate cu celelalte biserici. De aici numele de mai târziu de *„anatematisme"*, dat celor 12 capitole, cum au fost ele numite la 'nceput.

[Urmează]

Diacon NICOLAE I. POPOVICIU.

[1] E. Amann, o. c. pg. 98.
[2] In 3 Noemvrie 430.
[3] Migne, P. Gr. 77 col. 105 121.

RUGĂCIUNEA.

După unii, omul devine cu adevărat om numai în urma vieţuirii lui în societate, iar după alţii societatea este aceea care-l strică şi abrutizează. Indiferent dacă societatea ridică sau înjoseşte, omul are nevoie de societate şi această nevoie e aşa de mare, că oamenii lipsiţi de tovărăşia semenilor lor intră în comunicare cu animale, plante şi chiar şi cu obiecte neînsufleţite ce se găsesc în cercul lor. Păstorii şi ciobanii cari trăiesc luni şi ani dearândul în singurătatea munţilor şi a pădurilor, îşi iau de tovarăşi vitele, oile şi câinii, se împrietinesc cu toiagul şi fluerul, cu munţii şi copacii şi cu stelele de pe cer. Către acestea îşi exprimă ei gândurile, bucuriile şi întristările lor, aceştia formează pentru ei societatea de care fiinţa lor are nevoie. Expresia acestei comuniuni ne-o dau frumoasele balade populare, precum şi motologiile. Acelaş fenomen psihologic se poate vedea şi la cei din închisoare, cari intră în comuniune cu obiectele din cameră, a căror prietenie ei o trăiesc. Suferinţa, într'o pedeapsă cu recluziune, o cauzează nu atât lipsa de alimente, cât lipsa de societate, împiedecarea omului să-şi satisfacă nevoia de comunicare.

Intr'o măsură mai mică chiar şi animalele au această sete de comunicare, pe care şi-o satisfac prin viaţa lor de hoarde şi cârduri.

Modalitatea prin care omul îşi satisface în chipul cel mai perfect nevoia de comunicare, este limbajul său. Graiul, acest dar minunat făcut omului de către creatorul său, acest vehicul care duce gândurile omului dintr'un mediu în altul, dintr'un suflet în altul, — este sfoara cu care se leagă mai uşor două prietinii. Doi oameni cari nu vorbesc aceeaş limbă,

se vor împrieteni cu mult mai greu decât alţii cu aceeaş limbă. Limbajul nu este un simplu vehicul, care transpoartă ideia sau sentimentul, ci este şi o putere care sigilează conţinutul, marfa pe care-o duce.

Altcum vorbim unui prieten iubit, şi altcum unui duşman de moarte, altcum unui copil şi altcum unui om matur; alta ne este vorba când spunem o taină a sufletului nostru sau un sentiment scump nouă, şi alta când comunicăm un ordin sau o ştire culeasă de pe stradă. Altul ne este graiul când o durere trupească sau sfletească ne apasă şi cu totul altul când o bucurie ne-a copleşit sufletul. Aceleaşi cuvinte, aceleaşi sunete, dar cu sigil diferit.

Una din multiplele forme de a ne exprima gândurile, bucuriile, mulţumirile, dorinţele şi umilinţa noastră este *rugăciunea*. E forma pe care omul o întrebuinţează în special când are lipsă de ceva, când vrea să ajungă în posesia unui bun, ce se află în stăpânirea altuia.

Pentruca să ajungem în posesiunea unui bun, ne adresăm unui asemenea nouă mai puternic, — fie că e înzestrat cu o construcţie fizică mai robustă, fie că e învestit de societate cu anumite puteri, — sau ne adresăm şi cerem, dela un obiect crezând că în urma puterii ce ascunde acel obiect, vom primi bunul cerut, — în cazul acesta avem superstiţia în idolalatria; sau, în fine, ne adresăm şi cerem acel bun fiinţei absolute, Creatorului tuturor lucrurilor, stăpânului acestei lumi; în cazul acesta avem rugăciunea.

Copilul se roagă de mama lui, când vrea să obţie ceeace el doreşte, — nu importă forma, plâns ori întindere de mână. — Fiecare din noi ne rugăm de nenumărate ori, prin vorbe, în scris, prin gesturi sau acţiuni, când vrem a dobândi un serviciu sau un obiect dela altul. Societatea este astfel organizată, încât impune fiecăruia din noi, satisfacerea nevoilor altora.

Prin cuvântul rugăciune se înţelege însă în sens propriu, ceva din domeniul religiei, ceva sacru, scos

din viaţa obişnuită. Ea nu este numai o simplă cerere făcută cu politeţă, ci un întreg complex format din cereri, laudă şi mulţumită, prin care ne satisfacem în modul cel mai deplin nevoia de comuniune, legându-ne cu Dumnezeu, fiinţa absolută. Este atitudinea imperfectului, a mărginitului, a contigentului, a relativului, a celui slab şi neputincios faţă de perfecţiunea absolută, stăpânul lumei văzute şi al celei nevăzute. Am zis atitudine, căci rugăciunea nu e numai o simplă comunicare verbală sau mentală, o rostire de anumite cuvinte ticluite în vremuri vechi de către suflete cari s'au revărsat prin ele, ci ea este contactul viu al omului cu Dumnezeu. Nu se poate restrânge rugăciunea numai la felul verbal al ei, căci ne putem ruga fără a zice un cuvânt măcar: „Duh este Dumnezeu şi celce se roagă Lui, să i se roage cu duhul". Ajunge ca spiritul nostru să-şi formuleze cererea, sau ca inima să ni se umple de laudă în tăcere, şi Duhul lui Dumnezeu le-a auzit. Ne putem ruga lui Dumnezeu, fără ca să spunem un cuvânt; un simplu gest de multeori e o rugăciune mai adevărată chiar decât sute de cuvinte frumos rostite.

Noţiunea rugăciunii e concepută în sensul obişnuit ca şi o convorbire compusă din cuvinte rostite sau cântate, aripi prin cari trimitem conţinutul sufletului şi al inimii noastre la Dumnezeu. Facem aceasta nu pentrucă doară Dumnezeu n'ar cunoaşte acest conţinut — precum magistratul nu cunoaşte păsul cetăţeanului nainte de a-l fi expus verbal sau în scris, — ci pentru a ne uşura, a ne mângăia că este cineva care ne înţelege, cu care putem sta de vorbă şi ne putem sfătui. Facem întocmai ca unul care a căzut într'o mare nenorocire şi care aleargă la cel mai bun prieten pentru a-i comunica aceasta. Şi îşi povesteşte păţania odată, de două şi de mai multe ori, o povesteşte şi celorlalţi prieteni cu cari se întâlneşte, deşi ştie că ei o cunosc deja, dar o repetă pentru a se uşura, pentru a le achita înainte prin această repeţire preţul ajutorului ce eventual ar primi. In-

tocmai aşa şi cu Dumnezeu: îi comunicăm conţinutul sufletului nostru, dorinţele şi nevoile, nu pentru a i le face cunoscute, Lui, atotştiitorului, ci pentrucă omul are lipsă ca să se sfătuiască cu acest Atotştiutor, îşi repeţeşte dorinţa şi nevoia recunoscându-i atotputernicia şi iubirea, pentru a-i împărtăşi şi în forma aceasta, o mică parte din lauda ce i se cuvine.

Prin rugăciune, omul împreună cu societatea religioasă din care face parte, întreţine un raport viu cu puterea sau realitatea superioară, transcendentă. Prin rugăciune omul întră în raport cu Dumnezeu nu numai pentru a fi ajutat şi ascultat de acest Dumnezeu, ci pentru a participa el însuşi în plină conştiinţă, la viaţa şi activitatea divină. Rugăciunea este aceea care imprimă vieţii religioase, specificul, care o deosebeşte de celelalte vieţi spirituale, cum e viaţa morală, ştiinţifică estetică, etc.

Rugăciunea este, aşi putea zice, alvia prin care se manifestă viaţa religioasă, este pivotul religiei. Şi ca atare ea diferă dela religie la religie. Altcum se roagă un păgân, altcum un budist, altcum un mohamedan, altcum un evreu şi altcum un creştin.

Să ne oprim la rugăciunea unui creştin.

La aceasta nu putem ajunge decât prin Isus Hristos, a cărui viaţă întreagă a fost o rugăciune. Mântuitorul de câte ori a avut de îndeplinit un act mai important din opera Sa mântuitoare, s'a rugat. Inainte de a-şi începe propoveduirea Il vedem prin locuri deşerte adâncit în rugăciuni, [Marcu 1, 35] la botez de asemenea [Luca 8, 21]. Inainte de a-şi alege învăţăcei o noapte întreagă a petrecut în rugăciuni [Luca 6, 12]. In Ghetsimani, El a priveghiat şi s'a rugat Părintelui Său, de este cu putinţă să treacă paharul dela El, însă nu după voia Lui, ci a Tatălui Său. Deasemenea la sfârşitul zilei, la terminarea unui lucru se ruga; aşa, după ce a săturat norodul cu 5 pâini şi 2 peşti s'a retras în munte spre a se ruga [Matei 14, 23]. El îndeamnă la rugăciune pe învăţăcei, dă model de rugăciune în „Tatăl nostru", se roagă pentru norod şi pentru ucenicii săi. Aşa

că activitatea Lui tămăduitoare şi învăţătoare apare ca şi o întrerupere a unei rugăciuni continue. Toate învăţăturile, emoţiile, voinţa şi speranţele sale, toate se reflectau în rugăciunea sa, ca într'o oglindă limpede. Mântuitorul în rugăciune află puterea de a duce la bun sfârşit marea misiune cu care a fost însărcinat de Tatăl. Rugându-se cu o încredere fără margini şi cu o umilinţă tot aşa de mare, El îşi pune voinţa în armonie cu a Tatălui, şi această comuniune continuă îl umple de putere. Rugăciunea a fost arma Lui în contra duşmanilor, prin care a asigurat operei de mântuire victorie deplină. Noul Testament este o carte de rugăciune care ne învaţă a ne ruga precum Isus se ruga. Mântuitorul ne învaţă a acţiona, a suferi şi a învinge, cum El a făcut, adecă rugându-se.

După cum s'a rugat Mântuitorul, aşa trebuie să se roage şi creştinul.

Creştinul îşi adresează rugăciunea lui Dumnezeu cel atotputernic, atotştiutor, sfinţenia şi iubirea însăşi, care din iubire se comunică omului, spre a ierta, regenera şi mântui. Creştinul în rugăciune îşi goleşte inima înaintea lui Dumnezeu. El spune „Tatălui său ceresc" tot ceeace îl preocupă şi constrânge, îi cere binecuvântare şi daruri materiale, dar numai în măsura în care îi apar necesare pentru promovarea operei de mântuire. Când Dumnezeu îi refuză cele cerute, creştinul nu va cârti de fel, ci împăcat în convingerea că Dumnezeu va promova împărăţia lui pe pământ, fără îndoială pe alte căi, diferite de cele la care se gândea el, va zice în inima sa: „facă-se voia Ta, Doamne". Obiectul central al rugăciunei creştineşti va fi împărăţia lui Dumnezeu, de aceea creştinul în momentele de comuniune cu Dumnezeu, Il va ruga să-i dea pacea să-i împrospăteze forţele, spre a colabora la promovarea împărăţiei Lui pe pământ, iar când aceste forţe sunt prea uzate să-l sălăşluiască în împărăţia sa cea cerească. Rugăciunea lipsită de această preocupare a conlucrării

la împărăţia lui Dumnezeu, încetează de a mai fi creştină. Nota caracteristică a rugăciunii creştine este tendinţa sa misionară. Acea notă pe care a avut-o rugăciunile Mântuitorului, însoţită de perseverenţă, umilinţă şi intimitate. O astfel de rugăciune este oglinda şi inima creştinismului.

Rugăciunea creştină, ne apropie de Dumnezeu, ne uneşte cu El în aşa fel, că noi câştigăm întotdeauna mari binefaceri spirituale. Ea ne pune într'o stare de receptivitate internă, care ne permite să beneficiem din ce în ce mai mult de iubirea şi înţelepciunea divină. Rugăciunea este focul în care se călesc forţele spirituale şi care mistue spinii şi buruienile ce cresc în calea vieţii. Dracii se scot prin post şi rugăciune a zis Mântuitorul [Matei 9, 29]. Spre a arăta puterea binefăcătoare a rugăciunei, dăm mărturisirea unui suflet creştin care şi-a găsit în ea, ceeace nici o ştiinţă omenească n'a fost în stare să-i dea şi care zice:

„Dorinţa ferbinte de a mă perfecţiona, eliberându-mă de relele predispoziţiuni şi patimile desonorante cari îmi stricau viaţa, m'a făcut altădată a căuta în filozofii moralişti regulele de viaţă şi în maximele cari aveau puterea de a-mi inspira deciziuni fericite. Eu am chemat în ajutorul meu pe toţi înţelepţii vechi şi moderni, le-am epuizat operele, am transcris tot ceeace mi-a părut posibil de o aplicare imediată şi norocoasă, tot ceeace putea să se raporteze la organizaţia mea particulară şi la natura defectelor mele. Confucius şi Nencius Pythagora, Socrat, Platon, Aristot, Epicur, Zenon, Plutarh, Pascal, Bossuet şi Rousseau, toţi aceşti magistri au fost consultaţi. E drept că mă simţeam mai bine după cetirea lor, îmi formulam hotărâri bune, sprijinindu-mă pe exemplele lor, dar eu recădeam totdeauna în aceleaşi greşeli, fără a avea puterea de a le evita, sau preveni. Eu n'am petrecut nici măcar o zi fără a-mi propune să vieţuiesc bine, dar nu ştiam să rezist nici celei mai mici ispite. De câte ori n'am deplâns slăbiciunea

mea zicând împreună cu Voltaire: Dimineaţa fac la proiecte, iar seara mă ţin de prostii! — Eu înţeleg numai azi, că nici o perfecţionare morală nu putea să se îndeplinească fără ajutorul lui Dumnezeu şi *că rugăciunea era care-mi lipsea,* această *rugăciune ferbinte a celui ce se pocăieşte, se umileşte,* se supune, se încredinţează Providenţei divine. Prin ea *eu am primit curaj şi putere de a nimici dorinţele pătimaşe şi slăbiciunile rele.* Noi nu putem nimic singuri, fără ajutorul lui Dumnezeu. Oricare ar fi voinţa, sau energia omului, el va fi totdeauna slab şi neputincios, dacă Dumnezeu nu-l asistă, nu-l susţine, nu-l ridică din stările periculoase pe care cursele acestei lumi şi ispitele orgoliului său le fac să răsară în fiecare clipă în calea sa".

Diacon TRAIAN BACIU.

BOGOMILISMUL ȘI ROMÂNII.

(Sfârșit).

Dar mai bate la ochi aci şi împrejurarea, că arhanghelul Mihail, cu toată situaţia sa primară în ordinea ierarhică-soteriologică la bogomili, pogorându-se din ceriu cu 400 îngeri, a însoţit pe Maica Domnului în călătoria la Iad. Ideia, după care sfântul arhanghel Mihail stă în fruntea îngerilor, e biblică, dupăcum am văzut. Insă micşorarea lui la rostul de simplu însoţitor al Maicii Domnului, stând la dispoziţiile Acesteia, este deasemenea un element hotărât antibogomilic, mai bine zis: creştin şi ortodox, mai ales când ştim deja, că la bogomili lipsea cultul Maicii Domnului şi că rostul primar soteriologic sau de mântuire era rezervat, la bogomili, Logosului lor, care se pretindea a fi tocmai sfântul arhanghel Mihail. Diferenţele acestea de dogmă sunt mult mai esenţiale şi pronunţate, decât să se poată trece peste ele pe neobservate, sau să fi fost ele adoptate într'un produs literar-religios de al bogomililor. Bogomilii nu cinsteau de fel pe Maica Domnului,[1] ci chiar excludeau cultul ei, deoarece nu fusese adevărată mamă lui Hristos,[2] născându-se El, după bogomili, în corp aparent şi murind numai la aparenţă.[3] Deci, nu se poate de fel împăca cu concepţia dogmatică fundamentală a bogomilismului, ca Maica Domnului,[4] care are şi în folclorul românesc una din cele mai pregnante situaţii,[5] să poată fi trecută

[1] Hilferding, o. c. 225. [2] Iireček: o. c. 168. [3] Ibid. 167.

[4] Proclamată de sinoadele ecumenice III și V (la 431 și 553) ca Născătoare de Dumnezeu.

[5] Maica Domnului a fost, în concepția populară românească, cea dintâi și tot ea va fi și cea de pe urmă scăpare a oamenilor (S. Fl. Marian: Legendele Maicii Domnului, pag. 313). Maica Domnului, după credința Românilor de pretutindenea, ajută și apără nu numai pe oameni, ci foarte de multeori chiar și animalelor, mai ales celor de casă (S. Fl. Marian: o. c. 332).

pe planul dintâi în acţiunea sa la pogorârea în Iad, iar Logosul bogomilic să obţină o situaţie de necondiţionată inferioritate, chiar de subordonaţie, — într'un produs literar-religios pretins bogomilic! Ci adevărul este altul: Apocriful „Călătoriei la Iad" aparţine teologiei populare — ca să zicem aşa — a Bisericii Răsăritului. Insuşi B. P. Haşdeu o recunoaşte aceasta,[1] că piesa noastră este un apocrif bizantin, pe care l-au adoptat bogomilii. Adopţiunea aceasta însă nu înseamnă şi paternitate, şi şi mai puţin poate însemna, că acest apocrif să fi putut ajunge la noi numai prin mijlocirea bogomililor, când, cum este ştiut azi mai bine ca odinioară, au existat atâtea şi atâtea posibilităţi de contact din partea noastră cu cultura religioasă bizantină.

Trecem acum la cealaltă legendă, pretinsă bogomilică, pentru a preciza rosturile sfântului arhanghel Mihail.

In Legenda lui Avram[2] arhanghelului Mihail i se dă următorul rol: să ia sufletul acestui patriarh al Legii Vechi. Luarea sufletului, aci ca peste tot, nu e un act de răzbunare, ci de purtare de grije alui Dumnezeu de patriarhul ajuns la sfârşitul zilelor sale. Dar acest patriarh, el însuşi era urgisit de bogomili.[3] Ce avea să caute la el, să-i ia sufletul şi să-l ducă la Dumnezeu, un personaj bogomilic? Evident, nu avem a face nici la acest loc cu o concepţie bogomilică în textele măhăcene, ci cu un apocrif creştin-popular.

Noi trebue să relevăm dela început chiar pentru înţelegerea dreaptă a lucrului, că în acest apocrif îl vedem pe arhanghelul ortodoxiei — nu pe Logosul bogomilismului — în acelaş rol în care-l văzurăm adineaori, cu Maica Domnului, în slujba ortodoxă pentru Ieşirea sufletului.

Dar să prindem firul istorisirii, din apocriful însuşi. Arhanghelul, mergând la Avraam, se trave-

[1] Cuv. din Bătrâni II. 302.
[2] O. c. 189–194.
[3] Hilferding: o. c. 225.

steşte în călător, cum în chip de călător i se arătase lui Avram însuşi Dumnezeu, la stejarul Mamvre, în Testamentul Vechiu.[1] Avraam, iubitorul de oaspeţi,[2] care nu mâncase de cinci zile, în lipsă de oaspeţi, văzând pe arhanghelul, îl învită la masă. Se spală picioarele oaspetelui, potrivit cu obiceiul oriental-biblic.[3] Atunci observă Avraam, că picioarele oaspetelui sunt „fără poliţă" şi că „aciaste picioare nu-s de om, ce sâmtu de cei trei ce perdură Gomorul şi Sodomul".[4] „Cei trei" sunt, după interpretarea ortodoxă creştină [5] şi nu după doctrina bogomilică, cele trei feţe ale Sfintei Treimi, în care nu credeau bogomilii.[6] Arhanghelul ia masa la Avraam Mai apoi se află scopul venirii arhanghelului: de a lua sufletul lui Avraam.[7] Acesta însă cere să fie dus cu trup cu tot la Domnul, cum i s'a făcut lui Enoch [8] şi lui Ilie prorocul,[9] cari amândoi s'au ridicat la ceriu cu trup cu tot.

Remarcăm aci două împrejurări: Intâi, că citările de mai sus sunt făcute din Testamentul Vechiu, pe care bogomilii îl respingeau; — al doilea, că Avraam îşi cere aci ridicarea la ceriu cu trup cu tot, în vremece bogomilii persiflau materia, deci şi trupul omenesc, ca un element satanic. Intrebăm deci: Poate să fie vorba, în apocriful nostru, de o concepţie bogomilică? Nici într'un caz! Dar să continuăm.

Avraam e călăuzit, la ordinul Domnului, de cătră arhanghelul, „să vadă toată făptura". El vede pe Adam bucurându-se când sufletele drepte merg în raiu, şi plângând când le vede mergând la iad. Legenda are continuare, dar din codicele Sturdzan lipseşte urmarea legendei.

---

[1] I. Moise. c. 18. v. 1. [2] I. Moise c. 18. v. 2 şi 5.
[3] I. Moise c. 18. v. 4 [4] I. Moise, c. 13. v. 22 şi c. 19.
[5] A. Comoroşan: Dogm. ort. II. 118.
[6] Istoria bisericească, de Meletie [trad. rom.] II. 201.
[7] Ideia provine şi din apocrifele creştine tratate mai sus.
[8] II. Moise, v. 24. [9] II. Regi: II. 11.

Dar şi din textul ce l-am utilizat, se vede limpede, că avem de a face cu o veche legendă creştină din ordinea apocrifelor, care însă nu conţine nici în concepţia sa, nici în mersul de idei şi nici în amănuntele sale, nimic bogomilic, ci din contră apocriful nostru este ţesut tocmai din elemente biblice şi legendare ale Vechiului Testament, despre care ne spune însuşi B. P. Haşdeu[1] că era privit de bogomili cu aversiune şi nu le plăcea să citeze din el. Bogomilii respingeau formal Testamentul Vechiu întreg, ca unul în care a domnit Satanael, principiul cel rău. Moise şi toti profeţii din Testamentul Vechiu au fost, după concepţia bogomilică, organele acestui spirit rău.[2]

Astfel stând lucrurile, şi când rolul atribuit arhanghelului Mihail în acest apocrif românesc e în plin acord cu concepţia apocrifă-creştină şi nu are nimic bogomilic, — cu drept cuvânt ne putem întreba: ce se mai alege de bogomilismul legendei lui Avraam?

Prin urmare putem trage o concluzie, în care credem a nu greşi: Ceice propagau printre noi, în cele trecute veacuri, atari produse de literatură religioasă apocrifă-creştină nu mai puteau fi bogomili, ci numai dreptcredincoşi. Şi astfel este mult mai logică concluziunea, că atari apocrife ne dau dovadă nu despre un oarecare bogomilism printre Români, ci despre altceva, şi anume că şi printre noi au circulat, în veacurile trecute, chiar independent de influinţa bogomilică, o serie de apocrife creştine, cari cuprindeau în sine cadrele sumare şi practice ale concepţiei populare despre dogma şi exhatologia creştină, nefiind prea prielnic terenul la noi pe aceea vreme pentru o teologie oficială de o concepţie superioară.

Autoritatea mare a lui B. P. Haşdeu şi tenacitatea, cu care se susţine ipoteza sa bogomilistică,

---

[1] Cuv. din Bătrâni, II, 448.

[2] Eus. Popoviciu: Ist. bis. univ. II. 95.

ne fac să mai facem şi expunerile ce urmează. Dacă Românii, ca popor şi cultură, s'ar fi înfruptat aşa de mult din influinţa şi roadele de cultură naţională a bogomililor, cu cari, după Haşdeu, noi am fi avut contact direct dela 950 şi până la 1650,[1] în acest caz urmele lui trebuiau să fie mai limpezi în istoria, în cultura şi în concepţia religioasă şi în folclorul poporului nostru. Atunci, de pildă rolul atribuit celui mai de seamă personaj soteriologic — Logosului bogomililor — care era sfântul arhanghel Mihail, trebuia să fi fost cu totul altul, şi ar fi fost ferit arhanghelul de tăişul satirei din povestea despre „păţaniile arhanghelului Mihail", care în acest basm ajunge să ţină „locul diavolului".[2]

In basmul acesta, arhanghelul Mihail e înfăţişat ca trăind pe pământ, înainte de a fi fost arhanghel. Ca „flăcăiandru simţi că-i taie inima după o fetiţă tinără, cu faţa albă ca zăpada", pe care o şi luă de nevastă. Dar mai apoi „mierea Stăncuţii dinaintea nunţii, după cununie se prefăcu în fiere otrăvită; din viţă blândă, ajunsese scorpie afurisită". Mihail „o suferea fără să zică o singură vorbă", iar Dumnezeu, „văzând marea lui răbdare, îl făcu sfânt", adecă arhanghel, şi-i dădu misiunea de-a lua sufletele oamenilor. Totuşi, deşi acum arhanghel, nu putu scăpa de răutatea nevestei sale şi „luă lumea 'n cap".

La un popor, cu vechi şi adânci tradiţii bogomilice, cum se afirmă despre trecutul nostru, cum s'ar fi putut forma, oare, un basm ca acesta, care profanează tocmai pe cel mai de seamă personaj din concepţia soteriologică a bogomililor? Cum s'ar fi putut, ca acest Logos al bogomililor, care în doctrina lor era unul din cei doi fii ai lui Dumnezeu, să fie recrutat dintre oameni pătimaşi în trupul lor? Cum se putea, ca acest Logos bogomilic să fi ajuns arhanghelizat pe urma martirajului său în viaţa conjugală, când e bine ştiut — ne-o spune şi B. P.

[1] Cuv. din Bătrâni, II. 259. [2] Dr. M. Gaster: o. c. 134.

Haşdeu[1] — că bogomilii condamnau tot ce place trupului, până şi căsătoria legiuită?

Fiinţa acestui basm, credem, cu drept cuvânt poate fi invocată, nu numai ca un argument antibogomilistic, ci chiar şi ca o dovadă: cât de adânc este pregnată în concepţia poporului ideia, antibogomilică în sine, despre viaţa conjugală, încât ea poate fi concordată şi cu o fiinţă suprapământească ca arhanghelul Mihail; dacă avem de a face şi cu niţică satiră în acest basm, aceea porneşte din firea şăgalnică a poporului nostru.

*

In firul excursului nostru de până aci ne-am străduit să adunăm o seamă de informaţii cu privire la credinţele despre arhanghelul Mihail, Logosul bogomililor sau personajul soteriologic cel mai de seamă la secta amintită.

Când am adunat acest material informativ pe o scară atât de întinsă, mi-am propus în cugetul meu: să arăt marea consideraţie din toate vremurile faţă de acest slujitor al Tronului ceresc; să-l prezint în concepţia dogmatică şi legendară a creştinismului curat, pentruca — privind chestiunea şi prin prisma folclorului sau a credinţelor noastre populare în materie — să pot pune întrebarea: Unde sunt la Români dovezile, de orice natură, despre concepţia bogomilică cu privire la arhanghelul Mihail ca *personaj principal din soteriologia bogomilică!*

La această întrebare, cum s'a văzut, nu s'au găsit răspunsuri cari să verifice, din acest punct de vedere, ipoteza bogomilistă la Români. Din contră, s'au găsit, nu numai în vechile piese literare româneşti atribuite influenţei bogomililor, ci şi airea atâtea şi-atâtea temeiuri antibogomilistice, cari vădesc cu prisosinţă, că în vechile noastre monumente de cultură religioasă, ca şi în credinţele poporale ale Românilor, a trăit şi trăeşte încă concepţia unui

---

[1] Cuv. din Bătrâni, II. 253.

creştinim popular apocrif, care nu poate fi identificat cu credinţele bogomililor.

Intreagă concepţia şi practica religioasă cunoscută din vechime la Români, exclude existenţa printre noi a unui bogomilism organizat şi influent.

Cultul bogomililor era şi este negaţia cea mai făţişe a concepţiei poporului nostru despre cult. E de ajuns, pentru lămurire, să indicăm aci următoarele împrejurări externe de cult, cari trebuiau să bată la ochi şi poporului: Bogomilii aveau d'abia nişte simple case de rugăciune, fără icoane, fără cruce, fără clopote. In casa lor de rugăciune, pe o masă acoperită cu un văl alb, aveau Testamentul Nou, din care ceteau şi tâlcuiau. Intrebuinţau ca rugăciune numai „Tatăl nostru". [1] Urau preoţia, iar dreptul la predică îl recunoşteau în deobşte, fără considerare la sex. [2] Nu recunoşteau pe sfinţi şi nu admiteau rugăciunile lor, ca mijlocitori la Dumnezeu, iar Paulicienii, înainte mergători ai bogomililor, înlăturau şi cultul sfintei fecioare Maria. [3]

Chiar numai aceste puţine momente privitoare la cultul bogomiliilor dacă le avem în vedere în raport cu concepţia de cult a poporului nostru, trebue să ajungem, în modul cel mai logic şi firesc, la concluziunea, că poporul românesc din cele trecute veacuri nu s'a putut identifica cu asemenea aberaţii ale bogomililor.

Afirmaţiunea aceasta, făcută aci sumar, s'ar putea şi mai bine întemeia, dacă am privi chestiunea cultului la bogomili şi la Români, în mod comparativ, în toate amănuntele. Dar la aceasta nu ne putem întinde aci şi de astădată.

Prot. Dr. GH. CIUHANDU.

---

[1] Enciclopedia protestantă, citată VII 623
[2] l. c. pag. 622 şi Haşdeu, o. c. II 253
[3] E. Popovici: Ist. bis. univ. I 656 şi urm.

„ONESTITATE LITERARĂ".

Cu prilejul semicentenarului său, Facultatea teologică din Bucureşti, a publicat un număr festiv al „Studiilor Teologice". Volumul omagial se termină cu monografia părintelui profesor Haralambie Rovenţa, asupra „Studiului Noului Testament la noi în ultimii 50 de ani [1881—1931]".

Fireşte, dintr'o asemenea monografie nu putea lipsi activitatea ştiinţifică a regretatului părinte Dr. I. Olariu, fost profesor la institutul teologic din Caransebeş. Părintele Rovenţa îi şi consacră patru pagini, arătând strădania acestui distins slujitor al Bisericii noastre pe tărâmul ştiinţei sacre. Rodul acestei strădanii a fost publicarea unei serii de cărţi, menite să uşureze îndeosebi clericilor noştri, înţelegerea cât mai adâncă a înţelepciunii Scripturilor sfinte.

Desigur cărţile părintelui Dr. I. Olariu nu au pretenţia unor opere întru toate originale. Nici din punctul de vedere al stilului nu-şi revendică titlul unor scrieri de o valoare, care să treacă peste veacuri. Nu este mai puţin adevărat însă, că aceste cărţi au fost multă vreme singurele lucrări româneşti de domeniul studiului biblic, zidite ştiinţific, din cari s'au adăpat ucenicii misiunii sacre.

Acest adevăr îl recunoaşte şi părintele H. Rovenţa. Numai că Sf. Sa nu se mulţumeşte cu această constatare, ci ţine să judece cu orice preţ activitatea ştiinţifică a profesorului Dr. I. Olariu după criteriile celei mai aspre „onestităţi literare". Şi atunci, nu se sfieşte a face concluzia, că „Olariu a fost cu totul absorbit de vastul material al comentariilor germane pe cari le menţionează că le-a consultat, aşa încât în opera sa el nu face aproape

nimic altceva, decât să traducă frază cu frază, sau dând un rezumat luat aproape în întregime mai ales după Bisping".

Pentru a-şi documenta această severă concluzie păr. Rovenţa pune pe Olariu alături de „patronul" său Bisping, pe două coloane. In felul acesta isbuteşte să arete, că primul rezumă pe al doilea în raportul de 1:6. Concluzia critică: Olariu a fost un plagiator. Părintele Rovenţa n'o spune aşa de brutal, dar o perifrazează, când scrie: „Dacă Olariu ar fi făcut o traducere sinceră a întregei opere exegetice a catolicului Bisping [ce bine că Bisping a fost catolic, — altfel şi Olariu ar fi fost socotit protestant, ca teologii de azi ai Ardealului...] ar fi adus mai mult folos literaturei noastre exegetice, respectându-şi totodată onestitatea literară".

Iată în ce lumină este prezentată de părintele profesor H. Rovenţa, activitatea ştiinţifică a lui I. Olariu, fost profesor de teologie în Caransebeş.

Să nu creadă nineva, că ne surprinde severitatea critică a părintelui Rovenţa. Nu severitatea principială ne surprinde, ci felul în care o aplică Sf. Sa. Fiindcă, vedeţi D-voastră, atunci când părintele Rovenţa vorbeşte despre regretatul I. Cornoiu, fost profesor la Facultatea teologică din Bucureşti, Sf. Sa devine de o emoţionantă indulgenţă, aducându-şi aminte de înţelepciunea latinească cuprinsă în vorbele: de mortuis nihil nisi bene. De aceea amintind de „puţina contribuţie a lui Cornoiu în publicaţiile Noului Testament" păr. Rovenţa nu uită să scuze pe fostul profesor al facultăţii bucureştene cu împrejurarea, că acesta „a fost 20 de ani director al cancelăriei Mitropoliei Ungro-Vlahiei" şi „cel dintâi director în Ministerul Cultelor". In emoţionanta sa indulgenţă neînduratul critic al lui Olariu uită să arete, că „Introducerea în cărţile noului Testament", alcătuită de I. Cornoiu, este o compilaţie după teologii Bleeck, Bisping, Olariu şi alţii. Cu alte cuvinte, părintele Rovenţa uită să aplice şi regretatului profesor dela facultatea teologică din Bucureşti criteriile „one-

stitătii literare“ aplicate lui I. Olariu dela Caransebeş. Şi fiindcă Sf. Sa a uitat [?] să pună pe I. Cornoiu alături de... Bisping, de-o pildă — pe două coloane — o facem noi [cu regretul că suntem constrânşi de criticismul escesiv al păr. Rovenţa dela Bucureşti].

Cităm:

Für den Verfasser unsers vierten canonischen Evangheliums hielt das ganze kirchliche Alterthum den Apostel Johannes. Dieser war der Sohn eines Fischers Namens Zebedäus, der am galiläischen See, in Kapharnaum oder Bethsaida, wohnte, und der (wahrscheinlich jüngere) Bruder des Apostels Jakobus, des Aeltern, welcher später auf Befehl des Königs Herodes Agrippa enthauptet wurde (Apst. 12, 2). Aus einzelnen Andeutungen bei dem Evanghelisten (vgl. Mark. 1, 20. Joh. 19, 27) lässt sich abnehmen, dass die Eltern des Johannes wenigstens nicht arm waren. Sein Vater Zebedäus erscheint in den Evangelien nicht weiter bedeutsam, wohl aber seine Mutter Salome. Diese war es, welche später mit andern galiläischen Frauen Jesum begleitete, ihn mit ihrem Vermögen unterstützte und ihre treue Liebe zu ihm dadurch bewies, dass sie ihm auch an seinem Kreuze und in seinem Tode nicht verliess (Math. 27, 55 f. Mark. 15, 40 f. 16, 1). Der fromme Sinn der Salome gibt uns die Bürgschaft, dass Jahannes eine sorgfältige Jugenderziehung genossen habe, das namentlich die messianischen Hoffnungen, welche damals gerade die frommen Juden mächtig erregten und mit Sehnsucht erfüllten, von der

Intreaga Biserică din primele veacuri numeşte pe Apostolul Ioan autor al Evanghelici a patra.

Ioan era fiul unui pescar cu numele Zevedeiu, care locuia la Marea Galileei în Capernaum sau Betsaida; iar mama sa se numea Salomi. Ioan era fratele lui Iacov cel bătrân, care a fost decapitat din ordinul regelui Irod Agripa (Fapt. Ap. 4, 21) pe la anul 42 sau 44 după Hristos.

Din cele ce putem vedea la Marcu 1, 20, Luca 5, 10, Ioan 19, 27, se pare că părinţii lui Ioan nu erau de tot săraci. Tatăl său Zevedeiu nu este atât de cunoscut în Evanghelie, cât este însă mama lui, Salomi. Aceasta era una din acele femei galileene care însoţiau pe Isus în călătoriile sale şi care nu-l părăsiră nici la moartea sa pe cruce. (Mat. 27, 55).

Sentimentului pios al Salomei se datoreşte creşterea cu îngrijire a lui Ioan în spiritul speranţelor mesianice, cari erau atât de puternice atunci printre Iudeii pioşi, încât îl hotărîră pe Apostolul nostru să între în numărul discipolilor lui Ioan Bo-

zartesten Jugend an seinem Gemüthe tief eingeprägt wurden.

(Erklärung des Evangeliums nach Johannes, von Dr. Aug. Bisping. Münster 1865. Pag. 3]

Nachdem Paulus unsern ersten Brief an die Korinther hatte abgehen lassen, schickte er noch von Ephesus aus seinen Jünger Titus nach Korinth, um durch diesen baldigst zu erfahren, welchen Eindruck das Schreiben in der korinthischen Gemeinde hervorgebracht habe (2. Kor. 7, 14, 12, 16). Er trug diesem auf, in Troas, wo er sich länger aufhalten wollte, wieder zu ihm zu stossen (2 Kor. 2, 12 f.). Während nun Paulus selber sich zur Abreise von Ephesus rüstete, entstand dort ein vom Silberschmied Demetrius erregter Volksauflauf wieder ihn (Apstg. 19, 23 ff.) der ihm bestimmte, Ephesus etwa früher zu verlassen, als es sein ursprünglicher Plan gewesen war. Kurz vor Pfingsten 58 n. Chr. reiste er ab, un ging nach Troas. Hier blieb er einige Zeit, wahrscheinlich durch Kränklichkeit an der Weiterreise gehindert (2, Kor. 1, 8 ff.). Den Titus aber erwartete er in Troas vergeblich; erst in Macedonien traf er mit diesem wieder zusammen (2. Kor. 7, 6).

(Erklärung des zweiten Briefes an die Korinther und des Briefes an die Galater, von Dr. Aug, Bisping. Münster 1857. Pag. 3).

tezătorul, pe care îl recunoşteau ca înainte mergător al lui Mesia.

(Introducere în cărţile Noului Testament, de Dr. Ioan Cornoiu. Bucureşti 1903. Pag. 76—77].

După ce a scris Pavel prima epistolă către Colinteni, trimise din Efes pe ucenicul său Tit la Corint, ca să vadă ce impresie a produs asupra creştinilor de acolo scrisoarea sa, rugându-l ca la întoarcere să se întâlnească cu Apostolul în Troas, unde îşi propusese să stea mai mult. (II. Cor. 2, 12). Dar pe când Pavel se pregătea să plece din Efes se iscă o răsvrătire în contra lui, provocată de Dimitrie argintarul (Fapt. Ap. 19, 23 sequentes). Acest lucru îl hotărî să părăsească Efesul mai înainte de timpul hotărît, aşa că imediat înainte de Rusalii, în anul 58 d. Hr. plecă la Troas, unde rămase câtva timp împiedecat de a merge mai departe din cauza boalei ce o dobândise în lunga sa călătorie (II. Cor. 1, 8). Pe Tit însă nu-l găsi în Troas, şi deşi îl aştepta, Tit tot nu sosi aşa de repede, aşa că abia în Macedonia se întâlni cu dânsul (II. Cor. 7, 6).

(Introducerea în cărţile Noului Testament, de Dr. Ioan Cornoiu. Bucureşti 1903. Pag 121).

Am putea continua cu citatele, punând pe Cornoiu alături de Bisping, Bleek, Olariu, sau alţii — după împrejurări — şi arătând, că „Introducerea" profesorului bucureştean este pur şi simplu o tra-

ducere neprescurtată şi... nemărturisită. Nu o facem. In schimb ne îngăduim o singură observaţie complementară: Profesorul I. Cornoiu dela facultatea teologică din Bucureşti peste un sfert de veac a propovăduit de pe catedra sa, că „Fragmentul Muratori" este o traducere a Noului Testament [Vezi: Introducere în cărţile Noului Testament, de Dr. Ion Cornoiu. Bucureşti 1903. Pag. 20].

Totuşi noi nu formulăm nici o concluzie cu privire la valoarea şi „onestitatea literară" a regretatului profesor bucureştean. Ne întrebăm însă: cum stăm cu „onestitatea literară" a părintelui profesor Dr. Haralambie Rovenţa, aşa de aspru cu un teolog din Caransebeş şi aşa de indulgent cu unul dela Bucureşti?...

„Foaia Diecezană" Nr. 11 din 1933. JUSTUS.

MIŞCAREA LITERARĂ.

N. Berdiaeff: UN NOUVEAU MOYEN-ÂGE, trad. din ruseşte de A.-M. F., VIII-o 292 pag. Paris, Ed. Plon, 1930, 15 fr.

Profundul cugetător rus, N. Berdiaeff, e unul din animatorii mişcării filosofice, care poartă numele de mişcare pneumatică, mişcare care pune la temelia lumii pe Dumnezeu şi care consideră întreg universul ca un cosmos înălţat, idealizat, fiindcă e străbătut de puterea lui Dumnezeu şi de înţelepciunea Lui. Omul e în privinţa aceasta un microcosm, ce se menţine în starea sa de cunună a creaturilor atât timp cât voinţa sa e în armonie cu cea a Infinitului, cu a lui Dumnezeu. Indată ce omul nu mai vrea să ia în socoteală voinţa aceasta, începe să se întunece în el chipul şi asemănarea lui cu Celce l-a făcut. Totul depinde de libertatea omului, poate cel mai mare dar pe care l-a dat Dumnezeu omului. Când voinţa omului tinde să realizeze ceeace adâncul conştiinţei îi dictează, atunci omul e pe calea unei îndumnezeiri, când însă această voinţă e îndreptată spre altceva decât ascultarea acestui glas al lui Dumnezeu ce se revelează în om, atunci omul ajunge la autonegare, la subţiere sufletească, la sărăcie în privinţa puterilor creatoare, la o slăbire ontologică a fiinţii sale, deoarece cade în robia patimilor şi a răutăţii ce-l lasă „abia viu" ca pe omul căzut între tâlhari când se cobora din Ierusalim spre Ierihon.

Precum se vede, concepţia aceasta e realistă, în sensul că prin intuiţie şi prin conştiinţă operezi cu adevăratele fundamente ale realităţii, cu Dumnezeu, cu sufletul, fericirea, răul, libertatea etc., iar nu numai cu noţiunile lor, cum face o altă filosofie. De aceea şi viaţa aceasta o concep aceşti teologi şi filosofi ca o arenă pe care se văd luptând, nu omul cu pasiunile sale rele, ci Dumnezeu, Duhul sfânt, cu puterile negative, cu puterile întunerecului. Hristos şi Satan îşi dispută împărăţia în lumea aceasta, natural după voinţa individului şi a masselor. In vremile moderne şi ca o moştenire a lor, în cele contimporane, autorul nostru vede o ieşire la suprafaţă a puterii întunerecului sub chipul hâdos de Leviathan, al Comunismului. Iată de ce această concepţie este şi apocaliptică, deoarece azi istoria se ţese din realităţi desgolite, nu din principii formale. Dar să analizăm ideile din cartea noastră.

Partea întâia o formează studiul „La fin de la Renaissance" (1—87 pag). Aici autorul arată cum acest haos de

astăzi îşi are începutul în mişcarea umanismului din secolul XIII—XV. In evul mediu omul era religios, sau cel puţin viaţa sa se desfăşura în aşa fel. Omul avea nostalgia cerului, simţul că-i străin şi vremelnic pe acest pământ. Chiar caracterul magic pe care îl ia creştinismul evului mediu dovedeşte acest lucru. Deodată însă cu cele dintâiu descoperiri ale omului, deodată cu primele invenţii, omul câştigă o atât de mare încredere în puterile sale încât începu încetul cu încetul să se admire mai mult pe sine, să piardă centrul de gravitate, îndreptându-se din sufletul său tot mai spre exterior. Natura fu un mediu unde-şi încercă omul puterile sale. La început un Newton şi un Kepler îşi descopereau capul în faţa frumuseţilor naturii şi le socoteau ca expresiuni ale maiestăţii divine. Mai târziu însă nu se mai văzu în natură o făptură şi o oglindă a lui Dumnezeu, ci ceva autonom. Natura de atunci îi deveni străină omului şi acesta porni contra ei un răsboiu acerb pentru a o domina. S'a pierdut astfel sensul vieţii adevărate; omul se vedea numai pe sine şi pentrucă îi spunea conştiinţa de existenţa unui Dumnezeu, vedem pe un Nitzsche identificând pe acest Dumnezeu cu un supraom barbar, iar pe Karl Marx îl vedem găsind această putere absolută şi scopul absolut în abstracţiunea moartă a socialismului.

Omul s'a văzut căzut în neputinţa, însă voia să se afirme tot mai mult. Această autoafirmare îşi află expresie în „proclamarea drepturilor omului" (1789), această origină a democraţiei, acest fals idol modern, ce înseamnează cramponarea cu toată puterea de scoarţa acestui glob. Până atunci omul se socotea că nu prea are drepturi, ci numai datorii; acum însă îşi strigă drepturile sale. Şi ca să şi le „câştige", omul inventează minciuna parlamentară, care ar vrea să fie o suveranitate a poporului, dar care nu reuşeşte Pe această bază se clădesc greşit toate statele moderne, atunci când de fapt nu există o suveranitate a poporului, ci a unora cari conduc aparatul de stat făurit de ei. Acest simulacru care e statul, nu se interesează de viaţa sufletească a oamenilor săi şi de aceea e azi o aşa de grea şi nevindecabilă criză guvernamentală. E sfârşitul autorităţii omeneşti.

Mai bine se poate ilustra acest adevăr în experienţa rusă dela sfârşitul secolului trecut şi începutul celui prezent. (Aceasta e obiectul studiului al treilea din cartea prezentă: „Reflexions sur la revolution russe" (pag. 167—239). Poporul rusesc aşa a fost format sufleteşte prin trecutul lui, că se socotea trecător pe acest pământ, neînlănţuit de bunurile acestei lumi. De aceea burghezia e o formă ce nu şi-a avut loc în Rusia, căci ea însemna practic negarea unei alte vieţi. Acum însă, când din vina tuturora, a venit peste Ruşi încercarea comunistă ce-a adus o slăbire a moravurilor bune, au început mulţi ruşi să se cramponeze de iluziile acestei vieţi — şi aici e locul unde

rânjeşte opera lui Antihrist. E însă numai o încercare trecătoare, căci acolo unde e negarea lui Dumnezeu e şi distrugerea personalităţii şi apropierea de nefiinţă în sens colectiv, de anarhie. Spiritul de jertfă şi puterea sufletului va naşte o omenire nouă ce se va desăvârşi în teocraţia adevărată, în teonomia lăuntrică, o omenire crescută în duhul libertăţii (II Cor.).

Timpul nostru tulbure, prin criza sa de autoritate, este un semn în plus, că zorile acestei lumi nu sunt departe. Deocamdată însă svârcolirile satanice ale comunismului au produs un haos ce se aseamănă cu cel ce-a precedat evul mediu (acest lucru îl arată studiile: „Un nouveau moyen-âge" (pag. 87—167) şi „La démocratie, le socialisme et la théocratie" (pag. 239—292). Azi e o barbarie socială şi o dizordine sufletească ce nu-şi mai au echivalent decât în epoca năvălirii barbarilor. Terenul cedează sub picioarele nesigure ale omului de azi, ce se afundă tot mai mult în imperiul patimilor. Omenirea se va înoi lăuntric şi extern. Căci ea îşi va da seama de decadenţa în care a ajuns şi de aceea îşi va urî trecutul întocmai ca fiul rătăcit şi se va întoarce la sinul Tatălui din cer. Să dea Dumnezeu ca aceasta să nu întârzie mult. TEODOR BODOGAE.

*

Emil Ludwig: DE VORBĂ CU MUSSOLINI, traducere din limba germană de Vittorio M. Pascutti. Bucureşti, editura „Cugetarea", 1933.

Scriitorul german Emil Ludwig, acela care a scris biografiile istorice „Napoleon" şi „Bismark", cari au fost unanim elogiate de critica europeană, — ne dă acum, cu ocazia aniversării a 10 ani de regim fascist, convorbirile pe cari el le-a avut cu Mussolini în primăvara anului 1932. E bine să ne oprim puţin asupra acestei cărţi, căci vom avea ocazie să cunoaştem pe acela care a redat Italiei de azi viaţa, bunăstarea şi liniştea constructivă, cu un cuvânt splendoarea clasică, ce face ca ochii lumii întregi să se îndrepte cu respect şi cu nădejde către ceeace este şi va putea realiza fascismul în lumea de mâne.

Mussolini şi-a salvat patria din mâinile anarhiei comuniste, care imediat după răsboiu creştea vertiginos sub privirea neputincioasă a democraţiei liberale, egoistă şi incapabilă să facă faţă unor neajunsuri vitale. Statul italian, cu autoritatea măcinată de regimul democrat, cu finanţele publice devastate de politicianismul hrăpăreţ, imoral şi iresponzabil, — statul acesta a ajuns acum 12 ani în starea în care se pare că au ajuns acum aproape toate statele cu regim democrat-parlamentar, se clătina din temelii. Era compromis. Curentele anarhice şi-au dat drumul din plin. Câţiva ani au fost lupte civile cu morţi şi răniţi: revoluţia domnea. Şi Italia astăzi ar fi fost co-

munistă, dacă bunul simţ şi echilibrul clasic al italianului n'ar fi ştiut să aleagă între Lenin şi Mussolini.

Astfel în 30 Octomvrie 1922 Mussolini cucereşte puterea, dupăce face memorabilul marş asupra Romei democrate. De atunci, toată lumea urmăreşte cu viu interes marile realizări ale fascismului în Italia.

Dar fascismul e ceva nou în istoria politică a lumii. Cu tot caracterul său local şi naţional, fascismul are elemente cari vor fi împrumutate de regimul de mâine al Europei.

Aici trebue să amintesc că ideea de corporatism, specific fascistă, îşi face tot mai mult loc în viaţa publică dela noi şi de aiurea. Dar fascismul mai are o trăsătură caracteristică: e conservator. In ciuda caracterului său revoluţionar, fascismul e, totuş, conservator, păstrând tot ce istoria a dovedit că e un bun câştigat pentru omenire. De aceea fascismul nu e antireligios, precum nu e nici împotriva proprietăţii individuale. Şi toate acestea pentrucă fascismul concepe viaţa în „mod spiritualist", după propria expresie a lui Mussolini.

Deocamdată să-l auzim pe Mussolini cum răspunde la întrebările ispititoare ale scriitorului Emil Ludwig. Desigur, însă, că nu vom abuza de spaţiul ce ne stă la dispoziţie. De aceea ne vom opri numai asupra pasagiilor în cari se vede atitudinea lui faţă de problema Bisericii în statul fascist. De altfel Emil Ludwig, în decursul convorbirilor sale cu Mussolini, n'a vrut să-i afle părerile politice ori economice; acestea le cunoştea din activitatea sa publică. Voia, cum singur recunoaşte, să cunoască şi să redea caracterul lui Mussolini sub multiplele sale reflexe. De aceea doar incidental vine vorba de problema care ne interesează.

Intrebat dacă acceptă formula „Biserică liberă în stat liber", Mussolini răspunde: — „Irealizabil cu Biserica noastră catolică. Nu există decât două situaţii posibile: sau o completă despărţire a ambelor puteri, statul ignorând Biserica, sau îşi aranjează cu ea chestiile comune. Amândouă au înaintea lor aceeaş materie, care-i omul, odată, ca credincios, odată ca cetăţean. Eu am încercat-o în diferite feluri".

Despre creştinism zice: — „Intr'un anumit sens, influenţa creştinismului a fost folositoare. O fază de progres în istoria omenirii", — şi mai jos continuă: — „Dacă creştinismul n'ar fi intrat în Roma imperială, ar fi rămas o sectă iudaică (?). Asta-i adânca mea convingere. Mai trebue adăogat că totul a fost pregătit de Providenţă, care conduce totul".

Cum a ajuns la această convingere, că creştinismul ar fi rămas o sectă iudaică dacă nu intra în Roma, asta n'o spune Dar o putem deduce din marea lui dragoste pentru „Cetatea Eternă". După el totul a pornit din Roma: arta, literatura, dreptul,

politica şi creştinismul, desigur. Doar Sf. Petru „vicarul lui Hristos" a fost primul episcop al Romei. Deci fără Roma, creştinismul ar fi rămas o sectă iudaică. Apoi Roma — e centrul lumii în sensul că are istoria cea mai bogată". Ierusalim şi Roma: alături de aceste oraşe, care mai poate conta?" — zice Mussolini.

Deci ciudata lui convingere de mai sus se explică numai politiceşte, nu şi istoriceşte. Roma şi Iuliu Cezar sunt numele cele mai dragi lui Mussolini. Pe Cezar îl aşează imediat după Isus Hristos: — „Cezar vine după El. Isus e cel mai mare. Gândeşte-te numai! Să deslănţui o mişcare care durează de două mii de ani! Patru sute de milioane de adepţi printre cari scriitori şi filosofi. Această pildă rămâne vecinică. Şi de aici a radiat (din Roma). E ciudat însă, că tocmai împăraţii romani cei mai umani (?) au prigonit mai aspru pe creştini".

La un moment dat Emil Ludwig îi pune următoarea întrebare: — „Un elev al lui Machiavelli şi al lui Nietzsche, mai poate oare crede?"

— „In sine însuş, asta (întrebarea) ar fi ceva", — zise el repede.

— Vreau să-ţi explic evoluţia mea — continuă Mussolini. In tinereţe nu credeam nimic. Implorasem zadarnic pe Dumnezeu să scape pe mama mea şi ea a murit, totuşi. Afară de asta orice misticism mi-e străin. Dar tocmai ca Renan, nu consider de loc exclus că, cu milioane de ani în urmă, ar fi avut loc o apariţie supranaturală, aşa dar că natura ar fi divină. Dar eu n'am văzut-o... Cu anii s'a întărit în mine credinţa că există în univers o putere divină.

— Creştină? întrebă Ludwig.

— Divină — repetă el. Oamenii pot adora pe Dumnezeu în multe feluri. Trebue să laşi fiecăruia felul pe care-l crede de cuviinţă" (pag. 205).

E foarte explicabil că Mussolini, omul acţiunii prin excelenţă, să fie străin de orice misticism. Nu stă în firea lui realistă, vecinic în căutarea practicului, ca să se complacă în contemplare şi meditaţie religioasă. Nu e însă ateu. Nu e ateu pentrucă o caracteristică a personalităţii sale e spiritualismul, spiritualism pe care l-a imprimat şi creaţiei sale: fascismul.

Cartea aceasta cuprinde material interesant pentru cititorul de azi şi documente preţioase pentru istoricul de mâine. Are cinci capitole: I. Şcoala unui om de guvernământ; II. Despre metamorfoze; III. Despre problemele puterii; IV. Despre putere; V. Despre geniu şi caracter. E scrisă într'o formă frumoasă şi se citeşte cu plăcere.

NICOLAE VONIGA.

*

RÂNDUIALA SFINTEI MĂRTURISIRI LA ROMÂNI, de prot. *Dr. Gh. Ciuhandu.* Insemnări rituale, cu două anexe: Ritualul sârbesc (1524); Ritualul românesc (1681). Cernăuţi 1933. Pag. 44. Preţul Lei 40.

Nu numai pentru valoarea istorică-literară, ci mai vârtos pentru deosebita utilitate practică, folosesc prilejul de a face dare de seamă asupra studiului părintelui consilier eparhial, Dr. Ciuhandu din Arad.

Noua sa lucrare se înşiră cu vrednicie în rândul preţioaselor studii de istorie bisericească şi de ortodoxie militantă, prin cari îşi serveşte Biserica şi neamul. Fraţii preoţi se vor grăbi să-şi procure broşura, pentru a-şi întregi cunoştinţele şi a rectifica anumite lipsuri din Molitvelnicele, de cari ne servim, cu privire la ritualul sfintei Mărturisiri — după cuvântul autorului — „susceptibil de o revizuire."

Broşura urmăreşte ţinta de a stabili un formular, sau o rânduială liturgică mai potrivită cu natura şi scopul acestei sfinte Taine, în locul diversităţii practicelor de azi. Desigur Sfântul Sinod este autoritatea în drept să revizuiască şi să fixeze din nou ritualul sfintei Mărturisiri.

Mântuitorul însuşi a aşezat sfânta Taină. Dar n'a dat şi ritualul, întocmirea căruia a rămas în grija Bisericii. Şi astfel a variat dela epocă la epocă, după stări şi împrejurări şi după practicele Bisericilor particulare.

Nu mă voi opri la lămuririle istorice, foarte interesante, pe cari le dă autorul, comparând textele ritualului, după cele vre-o 11 izvoare, cărţi tipărite şi manuscrise preţioase, pe cari le are la îndemână. Ci, pe temeiul arătărilor studiului, voi încerca să dau o rectificare a lipsurilor ritualului din Molitvelnicele de cari ne servim, ediţiile de Bucureşti şi de Sibiu.

In nici unul din acestea nu se face distincţie între cele două părţi ale ritualului sfintei Mărturisiri, una introductivă, preparatorie şi a doua proprie, săvârşitoare a sfintei Taine.

Ritualul din cărţile noastre, ca şi toate celelalte slujbe religioase începe cu binecuvântarea mică: „Binecuvântat este Dumnezeul nostru..." Dar în textul de mai departe nicăeri nu se indică binecuvântarea consacrată pentru ritualul propriu oricărei sfinte Taine: „Binecuvântată este împărăţia Tatălui..."

In Molitvelnicul dela Sibiu lipseşte aceasta a doua binecuvântare, proprie Tainei şi la sfântul Maslu. Şi la fel lipseşte şi din Aghiasmatarul de Bucureşti, 1923, cum arată părintele Ciuhandu. Nu lipseşte din Aghiasmatarul tipărit la 1386 şi nici din Evhologiul bogat, tipărit la 1910. Şi e pusă, în chip firesc, înainte de ectenia mare, care face începutul ritualului propriu al sfintei Taine a Maslului. Şi practica şi la sfânta noastră Mănăstire Hodoş-Bodrog e aceeaşi, remarcată de păr. Ciuhandu

în Bihor: Deodată cu rostirea: „Binecuvântată este împărăţia Tatălui..." proistosul face semnul crucii cu sfânta Evanghelie peste untul de lemn, ca şi la începutul sfintei Liturghii, deasupra antimisului.

După analogia prescrierilor rituale la Botez, la Cununie etc. şi aici, la Taina sfintei Pocăinţe, e logic şi firesc să se dea binecuvântarea mare: „Binecuvântată este împărăţia..." înainte de ectenia de începere: „Cu pace Domnului să ne rugăm..." adaptată la sfânta Taină a Penitenţei.

Dar mai socotesc necesară şi o a doua rectificare, pe care părintele Ciuhandu o lasă neatinsă, în partea introductivă a ritualului. Este mărturisirea însaşi a penitentului. Ori, mărturisirea păcatelor, însoţită de căinţă şi hotărârea fermă de îndreptare este parte integrantă a sfintei Taine. Este baza impunerii canonului şi pronunţarea deslegării, cu cari stă în strânsă legătură. Deslegarea e numai un „moment esenţial" al Tainei şi ultimul, adecă desăvârşirea sfintei Taine. Dar singură nu poate constitui partea a doua a ritualului Penitenţii, cum se spune în studiu, la pag. 13 şi 15.

Mai mult chiar. Mărturisirea însoţită de căinţă este esenţa sfintei Taine, pentrucă deslegarea — obicinuită a se da de duhovnic îndată, spre a se putea împărtăşi penitentul, rămânând împlinirea canonului în timp — în anumite cazuri poate şi trebue să fie denegată, fără să atingă actul pocăinţei.

In consecinţă, „momentul" mărturisirii penitentului trebue transpus în partea a doua a ritualului propriu al sfintei Mărturisiri, anume îndată după ectenie.

Astfel, ritualul tainei sfintei Pocăinţe ar fi:

Binecuvântat este Dumnezeul nostru...

Sfinte Dumnezeule... Prea sfântă Treime... Tatăl nostru...

Veniţi să ne închinăm de 3 ori, Psalm 50. (Ar putea fi şi lăsat, dându-se penitentului spre cetire, drept canon împreună cu alţi Psalmi 6, 12...).

Troparele de umilinţă: „Milueşte-mă Dumnezeule..."

Molitvele: „Dumnezeule, Mântuitorul nostru...", „Doamne, Isuse Hristoase, Fiule..." şi cea de împăcare cu Biserica: „Doamne Dumnezeule, cela ce eşti mântuirea robilor tăi..." — aşezată în Molitvelnic după mărturisirea penitentului. Aflu pe deplin justificată motivarea părintelui Ciuhandu, să se pună şi aceasta după cele două dintâi. Până aici partea introductivă, preparatorie, a ritualului.

Urmează acum: „Binecuvântată este împărăţia Tatălui..."; ectenia: „Cu pace Domnului să ne rugăm" cu pomenirea penitentului sau a penitenţilor încheindu-se cu vosglasul; dar fără a se face otpust, cum se arată în Molitvelnice.

Ci se trece acum la actul mărturisirii, urmând pe rând dacă sunt mai mulţi la spovedanie, ascultând sfatul duhovnicului, primind canonul şi deslegarea; (dacă nu sunt piedeci grele, concubinaj nedesfăcut, păcate de moarte...); sfârşind duhovnicul, la fiecare, cu „Mărire Ţie, Dumnezeului nostru...“ şi otpust, adecă încheierea.

Departe de mine gândul de inovator, de reformator al unor aşezări canonice tradiţionale. Dar această succesiune a ritualului sfintei taine a Pocăinţei îmi pare mai firească şi mai completă decum este arătată în cărţile, ce ne stau la îndemână şi cari toate difer una de alta, dela ediţie la ediţie, în privinţa ritualului, ca şi a îndrumărilor date duhovnicului, cum arată părintele Ciuhandu în studiul său comparativ.

Nădăjduesc că nu ni se va socoti, nouă celor în slujba duhovniciei, ca o evadare de sub autoritatea Bisericii şi nici ca o trecere peste marginile drepturilor cu cari am fost investiţi, dacă îndreptăm şi întregim anumite lipsuri, cum am făcut-o şi până acum, unde cărţile de ritual sunt cu scăderi, neclare sau greşit tipărite.

Nu este locul acum să ne mai extindem asupra ţinutei duhovnicului şi a atitudinei penitentului în decursul sfintei Mărturisiri, pe cari nu le scapă din vedere însă studiul de care ne ocupăm. Nici nu vom stărui aici asupra trebuinţei arzătoare de a se revizui formularul de ispitire a penitentului şi de îndrumare a duhovnicilor în privinţa impunerii canonului, ca să ţină seamă de vremurile schimbate şi de necesităţile spirituale ale societăţii creştine actuale.

Dar mărturisesc împreună cu autorul, că spovedania „e problema cea mai grea din toate“, cea mai delicată şi mai plină de răspundere problemă, ce se pune slujbei noastre de păstori de suflete. Şi ea necesită o revizuire temeinică nu numai în privinţa ritualului, ci mai vârtos ca problemă duhovnicească, pentru care studiul de care ne ocupăm ne oferă extins şi preţios material, chiar şi atunci când se mărgineşte să dea numai indicaţii.

Arhim. P. MORUŞCA.

*

SĂ STĂM BINE, SĂ STĂM CU FRICĂ, SĂ LUĂM AMINTE, de Arhiereul *Grigore Leu Botoşăneanul.* Iaşi 1932. Lei 40.

Scrisul marelui gânditor ortodox, N. Berdiaeff, înalţă sufleteşte totdeauna pe cetitor, îl face să mediteze, să se inspire şi să lucreze mai intensiv pentru întronarea împărăţiei lui Dumnezeu în această lume. O dovadă despre acest dar deosebit al scrisului renumitului teolog rus, este şi cartea P. S. Sale Arhiereului Grigore, inspirată din lectura lui Berdiaeff. Ceeace constatăm însă cu bucurie în cetirea cărţii de faţă este că nici ea, nici scrisul P. S. Sale nu este lipsit de darul de a dispune la meditaţie şi înălţare sufletească. Cetind capitolele: Biserica

divin-umană, Incercările istorice ale Bisericii creştine, Plenitudinea adevărului creştin, Biserica vremurilor noastre şi Renaşterea Bisericii creştine, nu se poate să nu răsară în sufletul cetitorului dorul şi hotărârea după o nouă viaţă creştină, după o renaştere sufletească. In special pentru preoţi, cartea P. S. Sale este o lectură care aduce rod binecuvântat.

VEDEŢI CUM SĂ UMBLAŢI, CU PAZĂ, de Arhiereul *Grigore Leu Botoşăneanul*. Iaşi 1932. Lei 40. „Frământările lucrului de arhiereu-vicar la Mitropolia Moldovei în timp de şapte ani, publicate în revista „Biserica ortodoxă română", sunt adunate într'un mănunchiu, publicate acum într'o broşură spre a fi mai accesibile publicului cetitor. Am putea spune că avem în faţa noastră jurnalul pastoral-misionar de şapte ani al P. S. Arhiereu Grigore L. Botoşăneanul. Se vede din acest jurnal că autorul n'a rămas indiferent în faţa sguduirilor sufleteşti de tot felul din cuprinsul Mitropoliei Moldovei. Ca vicar s'a interesat, a lucrat, a alergat şi a făcut tot ceeace a putut pentru curmarea răului şi îndreptarea vieţii religioase. Interesează şi sunt vrednice să fie cât mai cunoscute metodele de lucru pastoral ale P. S. Arhiereu, precum şi sfaturile bazate pe practica vieţii. Toate acestea se pot învăţa din cartea: Vedeţi cum să umblaţi, cu pază.

CREZUL ÎN CHIPURI ŞI ICOANE, de Arhiereul *Grigore Leu Botoşăneanul*. Iaşi 1932. Lei 40. Este o scurtă explicare a celor douăsprezece articole ale simbolului credinţei. După fiecare articol din simbol urmează icoana, tabloul ideilor exprimate de articol şi apoi explicarea autorului. Tablourile sunt alese dintre cele mai renumite picturi ale Bisericii ortodoxe române. Forma aceasta de explicare a simbolului credinţei este plastică şi ajută mai ales poporului la înţelegerea şi păstrarea învăţăturilor cuprinse în simbol. Deci cartea poate fi utilizată cu folos la catehizarea creştinilor ortodocşi. Pr. S. CÂNDEA.

NOTE ŞI INFORMAŢII.

DUPĂ cum era şi firesc, grandiosul congres al Frăţiei Ortodoxe Române dela Cluj a trezit în toată presa şi opinia publică a ţării cele mai vii ecouri. Aproape nu există organ de presă care să nu fi tăiat la răboj acest important eveniment din viaţa Bisericii noastre şi, implicit a neamului românesc. Bucuria noastră sporeşte în chip considerabil având prilejul fericit de-a constata, că însufleţirea şi nădejdile ce se leagă de noua organizaţie ortodoxă sunt la fel de mari dincoace ca şi dincolo de Carpaţi. Această însufleţire nu o putem interpreta decât într'un singur fel: că Frăţia Ortodoxă Română se va întinde nu peste mult în întreg cuprinsul ţării. Nădejdea aceasta ne-o întăreşte de altfel şi prezenţa semnificativă a Inalt Prea Sfinţitului Patriarh Miron la congresul dela Cluj. Organizarea pe ţară a „Frăţiei" iniţiate în Mitropolia Ardealului, va deschide perspective dintre cele mai senine pentru rezidirea morală a neamului şi prin aceasta pentru consolidarea vieţii noastre de Stat.

După sfintele sărbători ale Invierii Domnului, odată cu întrunirea Adunărilor eparhiale, Frăţia Ortodoxă Română din Ardeal se va organiza şi pe eparhii. Interesul viu pe care-l arată credincioşii noştri încă de pe acum, ne justifică speranţa, că şi aceste congrese eparhiale vor lua proporţiile unor măreţe manifestaţii ale sufletului românesc.

*

O MODESTĂ foaie provincială taie din nou la răboj lucrarea duhovnicească ce-o săvârşeşte I. P. C. Arhim. Policarp Moruşca în cuprinsul aşezământului sfânt pe care-l conduce cu atâta râvnă, de câţiva ani încoace. Intr'adevăr această lucrare este vrednică de toată luarea aminte şi cinsteşte pe plinitorul ei cu atât mai mult, cu cât ea este învăluită în atmosfera de distinsă discreţie, care-i şade bine unui călugăr chiar şi când este harnic. Dar abia cine a avut fericirea să participe la un pelerinaj din cele organizate atât de iscusit de I. P. C. Stareţ al mănăstirii Bodrogului, îşi poate da seama de râvna risipitoare de duhovnicească zidire a I. P. C. Sale. Larga experienţă pastorală şi lectura bogată care i-a alcătuit şi-i alcătueşte încă una dintre cele mai intense îndeletniciri, îi îmbie de bună seamă un preţios ajutor în lucrarea strădalnicului egumen. Dar tot atât de preţioasă îi este în această privinţă şi încrederea de care se

bucură la P. S. său Stăpân, harnicul episcop care este Prea sfinţitul Grigorie al Aradului.

Am scris aceste rânduri, ca să ştie I. P. C. Arhimandrit Policarp şi bunul nostru prietin, că şi noi ne bucurăm, alături de alţii, de rodurile ostenelilor sale. Cunoscându-i însă discreţia, îl rugăm să ne ierte că ne îngăduim să-i facem o caldă urare, la cei cincizeci de ani pe care i-a împlinit de curând.

*

CINE a urmărit cu atenţiune evoluţia bisericii unite din ultimul deceniu şi-a putut da seama cu destulă uşurinţă de tendinţele de apropiere ale ierarhiei unite, de Biserica Romei. Aceste tendinţe nu se manifestă numai în domeniul extern al vieţii eclesiastice, bunăoară în raportul dintre biserica unită şi Statul român, ci şi în domeniul liturgic şi dogmatic.

Aşa — de-o pildă — se încearcă dedarea credincioşilor să îngenunchieze, la Sf. Liturghie, îndată după rostirea de către preot a cuvintelor „Luaţi mâncaţi...", ceeace însemnează mărturisirea învăţăturii catolice greşite, că prefacerea sfintelor daruri se întâmplă la rostirea cuvintelor de mai sus şi nu când se rosteşte rugăciunea numită „epicleză".

Tot aşa de cunoscută este încercarea uniţilor de a populariza „cultul sfintei inimi a lui Isus", pe care sinoadele ecumenice III şi V l-au condamnat ca pe-o vădită erezie nestoriană.

Mai elocventă decât aceste încercări este însă desuetudinea în care a început să cadă vecernia şi utrenia, cari, la uniţi, tind să fie înlocuite cu fel de fel de litanii catolice.

Evident, aceste însuşiri pun într'o lamentabilă lumină pe apologeţii lor Fiindcă ei ţin să-şi şi motiveze acţiunea de catolicizare a cultului unit. Ei susţin anume, că ritul oriental nu îmbie suficiente mijloace pentru intensificarea şi adâncirea vieţii religioase (G. Todica).

Aceşti apologeţi improvizaţi ai înnoirilor catolice nu par a fi fost, nici măcar cu gândul, dincolo de Blaj. Bună oară în Germania sau în Franţa. Căci dacă ar fi fost, ar şti, că aici există o foarte puternică mişcare liturgică, chiar în sânul catolicismului plin, inspirată din bogăţia, frumuseţea şi adâncimea cultului ortodox oriental şi pusă chiar în slujba cultivării acestui rit.

Apoi teologi apuseni ca Gutberlet şi Brinktrine (catolici), sau Heiler şi Wisser't Hooft (protestanţi) se rostesc despre cultul ortodox atât de elogios, cum nu s'a rostit niciodată despre cultul catolic care pare a fi robit pe d. astronom G. Todica.

Nu! Pricina înnoirilor catolice în biserica unită nu zace în slăbiciunea cultului oriental, ci în puţinătatea duhovnicească şi în neputinţa cerebrală a fraţilor noştri uniţi, cari vor cu orice preţ

să se înstrăineze tot mai mult de tulpina neamului românesc ortodox, numai pentru a plăcea papei.

Suntem curioşi să vedem însă câţi din fiii bisericii unite vor păşi pe urmele pripiţilor reformatori liturgici. Fiindcă noi ştim că aceşti fii şi acum mărturisesc ce-au mărturisit fraţii lor din veacul al XVIII — şi de totdeauna: „Noi credem cum cred cei *„din ţară“*.

*

ALEGERILE parlamentare din Germania şi noul spirit ce s'a manifestat în ele prin biruinţa lui Hitler, a adus catolicismul german şi exponentul politic al acestuia — partidul centrului — într'o situaţie delicată.

Se ştie că Biserica catolică se împăcase de bine de rău cu regimul social-democrat din ţara lui Wilhelm al II-lea, iar partidul Centrului se deplasase deabinelea la stânga colaborând cu o serie întreagă de guverne, a căror ideologie era diluată cu apa doctrinei lui Karl Marx. Simultan cu această ţinută corul episcopesc catolic rostise un fel de anatema asupra mişcării hitleriste.

Popularitatea câştigată atât de rapid de mişcarea naţionalistă al lui Hitler a silit Centrul catolic să facă un tot aşa de rapid „Schwänkung“ la dreapta şi să-şi promită după alegeri mai mult sau mai puţin entuziasta sa colaborare cu guvernul naţional-socialist al biruitorului Adolf, iar corul episcopesc catolic — având deslegarea scaunului papal — a ridicat anatema pe care o rostise asupra naţional-socialismului.

Pentru cine cunoaşte istoria catolicismului în general, schimbarea aşa de rapidă a frontului catolic din Germania nu prezintă nici o noutate. Ea verifică doar încă odată adevărul, că Biserica Romei nu se leagă prea mult de principii, când e vorba să stăpânească, măcar parţial, situaţia politică dintr'o ţară.

Ca un politician iscusit, ea este foarte „suplă“ în mişcări. Ortodoxia nu are această supleţe. Şi e mai bine aşa, fiindcă e mai... ortodox.

*

GUVERNUL a pregătit un proiect de lege pentru etatizarea Fondului bisericesc al Mitropoliei ortodoxe române din Bucovina. E cea mai nouă bombă pusă la temelia sacrului aşezământ al neamului, cel mai recent gest din seria care încadrează atitudinea duşmănoasă a cârmuitorilor noştri faţă de Biserica ortodoxă română.

Cine ştie ce valori reprezintă bunurile fondului religionar bucovinean şi cine cunoaşte în acelaş timp rapacitatea politicianilor noştri, acela-şi va putea da seama uşor, că încercarea de a scoate acest Fond de sub administraţia Bisericii echivalează cu o nouă secularizare, cu un nou şi formidabil atac la

temelia organizaţiei noastre bisericeşti, prin nesocotirea autonomiei acesteia, asigurate prin lege şi cu un atentat la mijloacele de viaţă ale acestui aşezământ.

Statul a fost larg până la inconştienţă atunci când şi-a dăruit catolicilor propriile sale averi patronale şi pe cele folosite de statusul catolic ardelean, precum şi imensele întinderi de pământ ale eparhiilor catolice, iar când e vorba de Biserica neamului, de Biserica celor cu jertfa vieţii lor au zidit România mare, nu se sfieşte s'o bată şi s'o jefuiască până la sânge!

Să-şi dea seama însă amatorii de codri şi ahtiaţii după confordabila situaţie de membru în noul consiliu de administraţie al vr'eunei nouă „case autonome a jafului", că nu mai au de a face cu Biserica robită din timpul primei secularizări, ci cu Biserica trecută prin toate vijeliile şi tocmai de aceea pe deplin conştientă de drepturile sale, pe Care şi le va apăra împotriva oricui.

Posedaţi nebuniei etatizante şi a lăcomiei fără frâu să se mulţumească — cu pădurile din munţii Ciucului, cu afacerea comenzilor de material sanitar din Germania şi cu cea mai recentă „pleaşcă", a Skodei. Să nu intre prea adânc în întunecimea codrilor... fiindcă s'ar putea să fie gâtuiţi de stafii.

N. C.

BIBLIOGRAFIE.

— *Almanahul „Presa Bună“* pe anul 1933. Iaşi 1933. Pag. 80. Lei 15.

— *Un colaborator al lui Şaguna:* Gheorghe Ioanovici, de *D. Braharu.* Cluj. „Cartea Românească“ 1932. Pag. 45.

— *Predici pentru popor* de *Arhim. I. Scriban.* Ediţia IV. Sibiu. „Oastea Domnului“ 1933. Pag. 159. Lei 50.

— *Convertirea Sf. Apostol Pavel,* apologie biblică, de *Nicolae Ioniţă.* Chişinău. „Cartea românească“ 1932. Pag. 109.

— *Dumnezeu şi dreptatea lui* (Tâlcuirea Fericirilor), de *Episcopul Nicodem,* stareţul Mănăstirii Neamţu. Tip. Mănăstirii Neamţu. 1930. Pag. 90. Lei 35.

— *Metode şi curente noi în educaţie,* de *I. P. Anghelescu,* profesor la şcoala Normală din Şendriceni-Dorohoi. Edit. autorului. Dorohoi 1932. Pag. 60. Lei 50.

— *Valoarea socială a Vechiului Testament* (Biblioteca biblică Nr. 1), de *N. Neaga.* Sibiu. 1933. Pag. 20. Lei 5.

— *Prescurtare de istoria sacră.* Iaşi. „Presa Bună“ 1932. Pag. 91. Lei 6.

— *Spiru Haret* (1851—1912) de *Nicolae Nistor,* subrevizor şcolar. Turda. „Arieşul“ 1932. Pag. 15.

— *La sécurité juridique dans la Société des Nations,* par *Ion I. Moţa,* docteur en droit de la Faculté de droit de l'Université de Grenoble, avocat. Bucarest „Bucovina„ 1932. Pag. 170. Lei 35.

— *Averea administrată de comunităţile „Universitatea săsească“* şi *cele „Şapte judeţe săseşti“,* un referat de *Dr. Nicolae Vecerdea,* consilier onorific dela curtea de casaţie şi justiţie. Sibiu. „Revista Economică“ 1932. Pag. 47. Lei 20.